

Fra: Moksness, Carl Erik <Carl.Erik.Moksness@samediggi.no>
Sendt: tirsdag 26. april 2022 16:18
Til: Postmottak JD
Kopi: Fjellheim, Hege
Emne: Høringsinnspill fra Sametinget endringer i domstolstruktur
Vedlegg: sak 0921.pdf; sak2821.pdf

Innspill fra Sametinget – endringer i domstolstruktur

Sametinget viser til høringsbrev og høringsnotat fra Justis og beredskapsdepartementet datert 26.01.2022. Sametinget forstår høringsnotatets utgangspunkt slik at det her foreslås en gjeninnføring av domstolstrukturen fra før domstolreformen 2021 .

Sametingets plenum har så langt behandlet to saker om samenes rettsikkerhet som både direkte og indirekte berører domstolreformen. Det planlegges i tillegg til dette en tredje plenumssak om samiske sedvaner og rettsoppfatninger mot slutten av 2022.

De to sakene som så langt er behandlet i plenum er lagt ved dette høringsinnspillet og finnes også på nett:

Sak 9/21 Sametingets rolle i rettsprosesser, rettshjelp og samisk rettsikkerhet -
https://innsyn.onacos.no/sametinget/mote/norsk/wfinnsyn.ashx?response=journalpost_detaljer&journalpostid=2021001829&

Sak 28/21 Samenes rettsikkerhet. Domstolenes rolle i saker som berører samiske interesser og oppfølgingen av Domstolkommisjonens rapporter i NOU 2019:17 og 2020:11 -
https://innsyn.onacos.no/sametinget/mote/norsk/wfinnsyn.ashx?response=journalpost_detaljer&journalpostid=2021012827&

Sametinget legger til grunn at dette er en sak som direkte berører samiske interesser og at man i det videre arbeid etter høringsrunden vil gå inn i konsultasjoner med Sametinget. Sametinget har også behov for å sette seg inn i de høringsuttalelser som har kommet fra samiske samfunn og interesser.

Sametinget vil på denne bakgrunn utarbeide et mer utfyllende interessenotat til den videre konsultasjonsprosess med departementet.

Med vennlig hilsen

Carl Erik Moksness

SÁMEDIGGI
SAMETINGET

Ávjovárgeaidnu 50
N-9730 Kárášjohka
telefuvdna: +47 78 47 40 00

www.samediggi.no

Ášši/Sak 010/21	Sametingsrádet – plenumsaker	Dato: 11.05.2021-11.05.2021
Ášši/Sak 028/21	Sametingets plenum	Dato: 14.06.2021-18.06.2021
Ášši/Sak 006/21	Plan og finanskomiteen	Dato: 01.06.2021-04.06.2021

Samenes rettsikkerhet. Domstolenes rolle i saker som berører samiske interesser og oppfølgingen av Domstolkommisjonens rapporter i NOU 2019:17 og 2020:11

	Arkivsaknr. 20/4589
--	------------------------

Saksframlegg

I sak 006/21 behandlet Sametinget første del av saken om samenes rettsikkerhet. Fra saksframstillingen i denne saken fremheves:

«Sametingsrádet ser behov for et systematisk arbeid for å styrke samenes rettssikkerhet. I denne saken vil Sametingets rolle i rettsprosesser og samenes rettshjelpsbehov være hovedtemaer. Sametingsrádet planlegger å legge fram flere saker om samenes rettssikkerhet i 2021, herunder om domstolenes rolle og oppfølgingen av Domstolkommisjonens rapporter, tvisteløsningsmekanismer; og om samiske sedvaner og rettsoppfatninger»

Denne saken vil fokusere på domstolenes rolle i saker som berører samiske interesser og oppfølgingen av Domstolkommisjonens siste delrapport NOU 2020:11 Den tredje statsmakt – Domstolene i endring, sett i sammenheng med den pågående konsultasjonsprosess samt aktuelle oppfølgingspunkter Sametinget har vedrørende Domstolkommisjonens første delutredning (NOU 2019: 17)

Domstolkommisjonen ble oppnevnt 11. august 2017. Domstolkommisjonen hadde som mandat å:

«utrede hvordan domstolene bør organiseres for å være best mulig rustet til å ivareta forventninger om effektivitet og kvalitet og sikre deres uavhengighet gjennom omskiftelige samfunnsforhold».

Domstolkommisjonen har nå levert begge sine utredninger. Tema i den første rapporten var strukturen til domstolene. Sametingsrádet og Justis- og beredskapsdepartementet var i konsultasjoner tentativt enige om en strukturendring, ved at Sør-Varanger kommune skulle bli innlemmet i Indre Finnmark tingrett, noe tingretten selv så som nødvendig og ønskelig.

Omtale av konsultasjoner med Sametinget i proposisjonen ble inntatt med følgende avsnitt fra Sametinget:

«Sametinget ser av en innlemmelse av Sør-Varanger kommune i Indre Finnmark tingretts rettskrets vil kunne være et av flere tiltak som kan bidra til å styrke Indre Finnmark tingrett og stiller seg ikke avvisende til dette. Samtidig tas det forbehold om at man i den videre prosess følger opp med konkrete tiltak som kan styrke den samiske dimensjonen i rettsvesenet generelt og Indre Finnmark tingrett spesielt, da særlig gjennom oppfølgende konsultasjoner for å gjøre det lettere å overføre saker etter domstolloven §38 og andre endringer i vernetingsreglene.»

På Stortinget ble imidlertid denne enigheten sett bort fra og Indre Finnmark tingrett og Øst-

Finnmark tingrett ble slått sammen til Indre og Østre Finnmark tingrett. Samtidig ble Porsanger tatt ut av rettskretsen uten at dette var verken utredet eller gjenstand for konsultasjoner med Sametinget.

I etterkant av dette ble det avholdt et konsultasjonsmøte på politisk nivå der sametingsrådet påpekte disse prosessuelle mangler. Justisministeren viste til at dette vedtaket var fattet på Stortinget. Sametingsrådet fastholdt sin kritikk mot prosessen, men fikk i det minste gjennomslag for at navnet på den nye sammenslåtte domstolen skal være Sis- ja Nuorta-Finnmárkku diggegoddí/Indre og Østre Finnmark tingrett. Samtidig var Sametingsrådet tydelig på at Porsanger kommune må føres tilbake til denne rettskretsen. En forutsetning er samtidig at de bærende hensyn for opprettelsen av Indre Finnmark tingrett videreføres i den nye domstolen innenfor et større geografisk virkeområde.

Konsultasjonsprosessen som sådan er fortsatt pågående. Sametingsrådet er i dialog med Justis- og beredskapsdepartementet både om oppfølgingen av NOU 2019: 17 og NOU 2020:11. I den videre prosessen vil blant annet vernetingsregler og den samiske dimensjonen i domstolene være tema, i tillegg til det som foreslås i NOU 2020: 11.

Vurdering

I NOU 2020: 11 er den samiske dimensjonen særlig omtalt i kapitlene 11 og 23. Kapittel 23 gjelder saker som berører samiske interesser.

I Domstolkommisjonens mandat fremheves det at den samiske befolkningen skal ha god tilgang på tvisteløsning av høy kvalitet. Her heter det blant annet at for å ivareta samenes rettslige status som urfolk i Norge må også domstolene sikre at saker som berører samiske interesser behandles med den samme grundighet og høye kvalitet som øvrige saker. Opprettelsen av Sis-Finnmárkku diggegoddí / Indre Finnmark tingrett har vært et positivt bidrag når det gjelder å bedre rettsikkerheten for samene ved at saker kan føres på samisk og ved at man har større fokus på å finne frem til samiske sedvaner og rettsoppfatninger. Sametinget erfarer at domstolen i dag er bemannet med dommere og saksbehandlere som alle er samiskspråklige og med kjennskap til det samiske samfunn.

Dommere og saksbehandlere i Indre Finnmark tingrett behersker nordsamisk, og domstolen har bygget opp særskilt kompetanse om samisk kulturforståelse og samisk språk. Domstolkommisjonen har i sitt strukturforslag i NOU 2019: 17 lagt til grunn at Indre Finnmark tingrett skal bestå, styrkes og videreutvikles som en ressursdomstol for saker som berører samiske interesser. Dette innebærer at parter som ønsker at en sivil sak skal behandles av en domstol med samisk språkkompetanse eller særskilt samisk kulturkompetanse, kan avtale Indre Finnmark som særskilt verneting, jf. tvisteloven § 4-6. I tillegg kan øvrige domstoler vurdere om det er grunnlag for å overføre en sak i medhold av domstoloven § 38, eksempelvis dersom hensynet til samisk språkbruk gjør det påkrevd eller hensiktsmessig.

Sametinget har støttet disse forslagene i vår høringsuttalelse til Domstolkommisjonens første delutredning og holder fast ved dette synet i konsultasjonene fremover. I forbindelse med behandlingen av statsbudsjettet på Stortinget, ble det likevel gjort en endring der Indre Finnmarks Tingrett ble slått sammen med Øst-Finnmark tingrett og Porsanger kommune ble tatt ut av rettskretsen. Dette skjedde uten forutgående utredning eller konsultasjoner og til sterke protester fra Sametinget og mange andre.

Domstolskommisjonen viser videre til at et særskilt ansvar påhviler domstolene i områder der samisk språk og kultur har størst tilstedeværelse i dag, og i områder for samisk reindrift og samisk næringsutøvelse. Ut fra kommisjonens forslag til ny domstolstruktur vil dette i praksis omfatte alle tingretter i Nord-Norge, Trøndelag tingrett og Innlandet tingrett, med tilhørende lagmannsretter. I den grad de har et stort nok sakstilfang av saker med samiske interesser, kommer i tillegg Oslo tingrett og Borgarting lagmannsrett, ettersom staten har alminnelig verneting i Oslo. Domstolkommisjonen anbefaler at domstoler som har et stort nok sakstilfang av saker som berører samiske interesser, tar i bruk moderat spesialisering som et virkemiddel for å bygge kompetanse om samiske språk, rettstradisjoner, kultur og samfunnsliv. Om dommeres kompetanse skriver Domstolkommisjonen at:

«Det er avgjørende å sikre tilstrekkelig kompetanse hos dommerne og øvrige ansatte i

domstolene. For å kunne opprettholde tilliten må domstolene også speile et stadig mer mangfoldig samfunn. Det stiller blant annet økte krav til offentlig innsyn og kontroll med hvordan dommere rekrutteres.

I tillegg til saksavviklingen handler domstolenes tillit og legitimitet blant annet om å spre kunnskap om domstolene i befolkningen og å tilrettelegge for sårbare grupper i samfunnet. En viktig side av dette er at domstolenes rolle i samfunnet synliggjøres gjennom utdanningsløpet, og at domstolene samarbeider med utdanningsinstitusjonene. Dette har også en side til samspillet mellom domstolene og academia. Kunnskap om hvordan domstolene fungerer i samfunnet er også en nødvendig forutsetning for demokratisk styring av rettssystemet» Etter Sametingets vurdering vil en naturlig oppfølging av dette være etableringen av et etterutdanningstilbud for dommere i samisk kulturforståelse, samiske samfunnsforhold og samisk språk. Det bør også vurderes om et slikt tilbud bør gjøres obligatorisk for enkelte domstoler.

Når det gjelder domstolenes legitimitet og tillit i samfunnet, viser Domstolkommisjonen til at:

«Legitimitets- og tillitsbygging stiller krav til organiseringen av domstolene. Den må underbygge domstolenes rolle i det konstitusjonelle demokratiet, og dette må være synlig utad. Det norske demokratiet er ikke bare karakterisert av maktfordeling, men også av maktspredning og pluralisme. Betydelig kompetanse er delegert til kommunale og regionale politisk valgte organer. Sametinget er opprettet med det formål å sikre den samiske befolkningen politisk representasjon og medvirkning. Sivilsamfunnet er høyst levende og spiller en viktig rolle i det norske demokratiet, slik også mediene og en opplyst offentlig samtale gjør. Domstolene forholder seg daglig til en påtalemyndighet som opptrer uavhengig av den utøvende makt i den enkelte sak. Innenfor domstolrelaterte oppgaver er det opprettet et stort antall nemnder, og domstolene får avgjørelser fra disse til overprøving. Det er vesentlig for demokratiet og rettsstaten at domstolene har tillit og legitimitet i alle disse relasjoner.»

For Sametinget vil det være avgjørende at det gjøres grep som styrker legitimitet og tillitsbygging overfor samiske samfunn. Sametingets plenum har nylig i sak 006/21 vist til at en hel del nyere rettsavgjørelser ikke er i samsvar med, eller strider direkte mot, samisk rettsoppfatning og samiske sedvaner. Dette skyldes etter Sametingets syn ofte manglende synliggjøring av den samiske dimensjon i rettstvister og manglende kjennskap til samisk, språk kultur og samfunnsliv i domstolene generelt.

Når det gjelder forvaltningen av domstolene, har Domstolkommisjonen i NOU 2020: 11 gjort seg noen interessante tanker om samenes plass i denne, der det blant annet sies at:

«Domstolene må være rustet til å kunne vedlikeholde sin demokratiske legitimitet og folkets tillit. Det reiser spørsmål knyttet til sammensetningen og ikke minst hvem som skal utnevne eller velge medlemmene av organene som utøver sentral administrasjon av domstolene. Det reiser også spørsmål knyttet til prosessen for utnevning av dommere, som må sikre at dommerembetene besettes av kandidater med god dommerfaglig kompetanse. Legitimitets- og tillitsbygging krever at dommerne utøver sitt virke i tråd med høye etiske standarder, og at det eksisterer mekanismer som holder dommere ansvarlige overfor de andre statsmaktene og det samfunnet dommerne tjener

«Kommisjonen vil også understreke at samer som urfolk bør ha en plass i forvaltningen av domstolene. Lov om Norges nasjonale institusjon for menneskerettigheter § 5 bestemmer for eksempel at institusjonens styre skal bestå av fem medlemmer, hvorav ett av medlemmene skal ha særlig kjennskap til samiske spørsmål. De hensyn som kommisjonen her har fremhevet, bør være tungtveiende ved valg til Domstoladministrasjonens styre. Samlet sett er det etter kommisjonens vurdering behov for et utvidet styre for Domstoladministrasjonen.»

Etter Sametinget syn er dette er av de viktigste forslag i NOU 2020:11, da særlig sammenholdt med forslaget om at Domstoladministrasjonen gis større innflytelse knyttet til oppnevning av medlemmer til Innstillingsrådet og Tilsynsutvalget.

Når det gjelder mekling og konflikthåndtering i samiske områder er dette et viktig tema for Sametinget. Det ikke finnes noe helhetlig system, men det er opprettet noen ordninger gjennom lovgivning slik som i reindriftsloven, Finnmarksloven mv. Sametinget mener at det må igangsettes en egen prosess for å utrede nærmere et mer helhetlig system for frivillig tvisteløsning og mekling. En slik helhetlig ordning må være tilpasset samisk språk, kultur og

samfunnsliv, og ivareta samiske verdier, tradisjoner og rettsoppfatninger. Sametingsrådet ser for seg en bred prosess som inkluderer de samerettslige kunnskapsmiljøene.

Av andre forslag som berører samiske interesser i NOU 2020:11 kan det fremheves at Domstolkommisjonen anbefaler spesialisering i blant annet barnesaker, saker som berører samiske interesser, store kommersielle tvistesaker og store økonomiske straffesaker. Sametingsrådet mener det faktisk at det anbefales spesialisering av saker som berører samiske interesser legger et viktig premiss for domstolenes tilnærming til slike saker.

Sametingsrådets innstilling

Sametinget mener at Domstolkommisjonen, innenfor sitt mandat, på mange måter har gitt en god beskrivelse av Den samiske dimensjon i domstolene i NOU 2019: 17 og NOU 2020:11. Det er likevel behov for at Sametinget som samenes folkevalgte organ fastsetter noen ytterligere premisser.

Sametinget viser til at staten Norge er bygget på territoriet til to folk, samer og nordmenn. En rettstat må bygge på rettsoppfatningene til begge folk. Domstolene er avhengige av at begge folk har tillit til at de avgjørelser som fattes er rettferdige og upartiske. Det er derfor viktig at også samene har denne tilliten til domstolene. Når man ser hvordan norske myndigheter historisk har behandlet samene kan det rent objektivt konstateres at domstolene har en lang forhistorie som spydspiss for en aktiv fornorskningsspolitikk.

I lys av dette, noe som dessverre også følger av nyere rettspraksis, er det ikke til å komme utenom mange samer mangler tillit til domstolene. Man har sett, og ser fortsatt domstolene fatte urettferdige avgjørelser, som ikke respekterer samenes rettigheter som urfolk, samiske opprinnelige og etablerte rettigheter, samiske sedvaner og rettsoppfatninger. Dette gjelder også samenes rett til konsultasjoner med sikte på å oppnå enighet, og retten til selvbestemmelse. Dette er et grunnleggende problem både når det gjelder domstolenes legitimitet og tillit i samiske samfunn.

Sametinget konstaterer at det dessverre fortsatt er slik at det er en stor forskjell på å ha rett og å få anerkjent denne retten i domstolene i Norge.

Sametinget støtter på denne bakgrunn Domstolkommisjonens vurderinger i NOU 2019: 17 av Grunnloven og Norges folke- og menneskerettslige forpliktelser i at dette innebærer at domstolene må ha høy kompetanse om samerett, samisk rettskultur og samfunnsliv. For å opprettholde tilliten til rettsavgjørelser, må domstolene behandle samiske saker med samme høye kvalitet som i andre saker. Sametinget understreker at samiske språkkunnskaper også må inngå i kravet til domstolenes kompetanse, slik at dommere og saksbehandlere kan kommunisere direkte med samiskspråklige parter og aktører.

Sametinget mener at det bør tilbys et etterutdanningstilbud for dommere, som særlig belyser faktiske og metodiske spørsmål knyttet til samenes stilling som folk og urfolk i Norge etter folkeretten og norsk rett. Man bør her problematisere hvordan samiske sedvaner og rettsoppfatninger kommer til uttrykk i rettspleien og hvilke rettskilder man kan se hen til. Det kan i denne forbindelse nevnes at Sametinget ofte gjør vurderinger, tar forbehold eller har spesifikke presiseringer når lover og forskrifter som berører samiske interesser utarbeides. Dette er også rettskilder når konkrete problemstillinger skal avgjøres i domstolene. Det bør videre vurderes om et slikt etterutdanningstilbud bør gjøres obligatorisk for domstoler som ofte behandler saker i berøring med samiske interesser.

Sametinget understreker at kravet til domstolenes kompetanse i samisk rettskultur vil innebære behov for en spesialisering, noe som også får betydning for domstolenes organisering og struktur. Sametinget viser i denne sammenheng til at Domstolkommisjonen anbefaler spesialisering i saker som berører samiske interesser. Dette legger et viktig premiss for domstolenes tilnærming til slike saker.

Samiske saker berører både de samiske tradisjonelle områder og den enkelte same. Samiske saker kan oppstå i hele Norge, også i områder der man ikke kan regne med å ha dommere med samisk spesialkompetanse. Både vernetingsregler og innhenting av dommerne med samisk spesialkompetanse til andre domstoler kan bidra til å styrke rettssikkerheten. Sametinget understreker at samisk spesialkompetanse også vil måtte gjelde ankeinstanser og Høyesterett.

Sametinget viser videre til at Domstolkommisjonen i NOU 2019: 17 har vurdert vernetingsreglene, og at man her støtter forslaget i NOU 2016: 18 Hjertespråket om at samisk språkbruk skal være et særlig hensyn for overføring av saker etter domstolloven § 38. Sametinget mener at vernetingsreglene bør styrkes ytterligere slik at flere saker blir flyttet til Indre Finnmark tingrett. Dette kan gjøres ved at parter kan få styrket mulighetene for å kunne kreve saker overflyttet til Indre Finnmark tingrett.

Sametinget mener at det må være slik at i enkelte saker bør en part kunne kreve at saken behandles av andre domstoler og dommere med samisk spesialkompetanse, som for eksempel Hålogaland lagmannsrett.

Sametinget understreker at opprettelsen av Sis-Finnmárkku diggegodd/ Indre Finnmark tingrett har vært et helt nødvendig bidrag når det gjelder å bedre rettsikkerheten for samene ved at saker kan føres på samisk og ved at man har større fokus på å finne frem til samiske sedvaner og rettsoppfatninger. Sametinget erfarer at domstolen i dag er bemannet med dommere og saksbehandlere som alle er samiskspråklige og med kjennskap til det samiske samfunn.

Sametinget stiller seg kritisk til prosessen i Stortinget som førte til sammenslåingen av Sis- ja Nuorta-Finnmárkku diggegodd/Indre og Østre Finnmark tingrett som verken var utredet eller varslet. Sametinget og andre samiske interesser ble heller ikke konsultert om dette. Sametinget mener denne sammenslåingen må reverseres og at Porsanger kommune føres tilbake sin tidligere rettskrets.

Sametinget ser det som positivt at og Østre Finnmark tingrett det vurderes å legge deler av lagmannsrettens virksomhet til Finnmark og mener at dette både bør legges til Tana og Alta.

Sametinget mener i likhet med Domstolkommisjonen at Sis-Finnmárkku diggegodd, nå Sis- ja Nuorta-Finnmárkku diggegodd/Indre og Østre Finnmark tingrett bør ha nasjonale oppgaver knyttet til utviklingen av samisk som rettsspråk og kompetansebygging innen samisk språk, kultur- og rettsforståelse i domstolene. Tingrettens hovedvirksomhet må likevel være dømmende virksomhet.

Tingrettens dommere bør også kunne brukes som tilkalte dommere, der dette er mer hensiktsmessig enn å overføre saker etter domstolloven § 38. Tilkalling bør også kunne anvendes til lagmannsrettens behandling av samiske saker.

Sametinget støtter Domstolkommisjonen når den understreker at plikten til å sikre den samiske befolkningen domstolsbehandling av høy kvalitet påhviler alle domstoler. Hele Norge er omfattet av Sametingets valgkretser, og det finnes samiske barn i alle fylker med rett til språk og kultur. Behovet for tolk, oversettelser eller særlig sakkyndighet kan oppstå i alle saker som involverer samiske parter eller berører særlige samiske interesser, og samerettslige problemstillinger kan oppstå på alle rettsområder. Alle domstoler har dermed et ansvar for å sikre dommerne kunnskap om det samiske folkets særtrekk, samiske sedvaner og sentrale elementer i samisk kultur.

Sametinget fremhever at målsetningen må være en langt bredere og mer inkluderende hensyntagen til samiske sedvaner og rettsoppfatninger i rettspleien som sådan enn hva tilfellet er i dag.

Sametinget støtter forslaget fra Domstolkommisjonen om samisk deltagelse i forvaltning av domstolene slik at Sametinget har adgang til å oppnevne et styremedlem til Domstolsadministrasjonen. Etter Sametinget syn er dette er av de viktigste forslag i NOU 2020: 11, da særlig sammenholdt med forslaget om at Domstoladministrasjonen gis større innflytelse knyttet til oppnevning av medlemmer til Innstillingsrådet og Tilsynsutvalget.

Sametingsrådet – plenumsaker - 010/21

SRP - vedtak:

Sametingsrådets innstilling

Sametinget mener at Domstolkommisjonen, innenfor sitt mandat, på mange måter har gitt en god beskrivelse av Den samiske dimensjon i domstolene i NOU 2019: 17 og NOU 2020:11. Det er likevel behov for at Sametinget som samenes folkevalgte organ fastsetter noen ytterligere premisser.

Sametinget viser til at staten Norge er bygget på territoriet til to folk, samer og nordmenn. En rettstat må bygge på rettsoppfatningene til begge folk. Domstolene er avhengige av at begge folk har tillit til at de avgjørelser som fattes er rettferdige og upartiske. Det er derfor viktig at også samene har denne tilliten til domstolene. Når man ser hvordan norske myndigheter historisk har behandlet samene kan det rent objektivt konstateres at domstolene har en lang forhistorie som spydspiss for en aktiv fornorskningsspolitikk.

I lys av dette, noe som dessverre også følger av nyere rettspraksis, er det ikke til å komme utenom mange samer mangler tillit til domstolene. Man har sett, og ser fortsatt domstolene fatte urettferdige avgjørelser, som ikke respekterer samenes rettigheter som urfolk, samiske opprinnelige og etablerte rettigheter, samiske sedvaner og rettsoppfatninger. Dette gjelder også samenes rett til konsultasjoner med sikte på å oppnå enighet, og retten til selvbestemmelse. Dette er et grunnleggende problem både når det gjelder domstolenes legitimitet og tillit i samiske samfunn.

Sametinget konstaterer at det dessverre fortsatt er slik at det er en stor forskjell på å ha rett og å få anerkjent denne retten i domstolene i Norge.

Sametinget støtter på denne bakgrunn Domstolkommisjonens vurderinger i NOU 2019: 17 av Grunnloven og Norges folke- og menneskerettslige forpliktelser i at dette innebærer at domstolene må ha høy kompetanse om samerett, samisk rettskultur og samfunnsliv. For å opprettholde tilliten til rettsavgjørelser, må domstolene behandle samiske saker med samme høye kvalitet som i andre saker. Sametinget understreker at samiske språkkunnskaper også må inngå i kravet til domstolenes kompetanse, slik at dommere og saksbehandlere kan kommunisere direkte med samiskspråklige parter og aktører.

Sametinget mener at det bør tilbys et etterutdanningstilbud for dommere, som særlig belyser faktiske og metodiske spørsmål knyttet til samenes stilling som folk og urfolk i Norge etter folkeretten og norsk rett. Man bør her problematisere hvordan samiske sedvaner og rettsoppfatninger kommer til uttrykk i rettspleien og hvilke rettskilder man kan se hen til. Det kan i denne forbindelse nevnes at Sametinget ofte gjør vurderinger, tar forbehold eller har spesifikke presiseringer når lover og forskrifter som berører samiske interesser utarbeides. Dette er også rettskilder når konkrete problemstillinger skal avgjøres i domstolene. Det bør videre vurderes om et slikt etterutdanningstilbud bør gjøres obligatorisk for domstoler som ofte behandler saker i berøring med samiske interesser.

Sametinget understreker at kravet til domstolenes kompetanse i samisk rettskultur vil innebære behov for en spesialisering, noe som også får betydning for domstolenes organisering og struktur. Sametinget viser i denne sammenheng til at Domstolkommisjonen anbefaler spesialisering i saker som berører samiske interesser. Dette legger et viktig premiss for domstolenes tilnærming til slike saker.

Samiske saker berører både de samiske tradisjonelle områder og den enkelte same. Samiske saker kan oppstå i hele Norge, også i områder der man ikke kan regne med å ha dommere med samisk spesialkompetanse. Både vernetingsregler og innhenting av dommerne med samisk spesialkompetanse til andre domstoler kan bidra til å styrke rettssikkerheten. Sametinget understreker at samisk spesialkompetanse også vil måtte gjelde ankedomstoler og Høyesterett.

Sametinget viser videre til at Domstolkommisjonen i NOU 2019: 17 har vurdert vernetingsreglene, og at man her støtter forslaget i NOU 2016: 18 Hjertespråket om at samisk språkbruk skal være et særlig hensyn for overføring av saker etter domstolloven § 38. Sametinget mener at vernetingsreglene bør styrkes ytterligere slik at flere saker blir flyttet til Indre Finnmark tingrett. Dette kan gjøres ved at parter kan få styrket mulighetene for å kunne kreve saker overflyttet til Indre Finnmark tingrett.

Sametinget mener at det må være slik at i enkelte saker bør en part kunne kreve at saken behandles av andre domstoler og dommere med samisk spesialkompetanse, som for eksempel Hålogaland

lagmannsrett.

Sametinget understreker at opprettelsen av Sis-Finnmárkku diggegoddi/ Indre Finnmark tingrett har vært et helt nødvendig bidrag når det gjelder å bedre rettsikkerheten for samene ved at saker kan føres på samisk og ved at man har større fokus på å finne frem til samiske sedvaner og rettsoppfatninger. Sametinget erfarer at domstolen i dag er bemannet med dommere og saksbehandlere som alle er samiskspråklige og med kjennskap til det samiske samfunn.

Sametinget stiller seg kritisk til prosessen i Stortinget som førte til sammenslåingen av Sis- ja Nuorta-Finnmárkku diggegoddi/Indre og Østre Finnmark tingrett som verken var utredet eller varslet. Sametinget og andre samiske interesser ble heller ikke konsultert om dette. Sametinget mener denne sammenslåingen må reverseres og at Porsanger kommune føres tilbake sin tidligere rettskrets.

Sametinget ser det som positivt at og Østre Finnmark tingrett det vurderes å legge deler av lagmannsrettens virksomhet til Finnmark og mener at dette både bør legges til Tana og Alta.

Sametinget mener i likhet med Domstolskommisjonen at Sis-Finnmárkku diggegoddi, nå Sis- ja Nuorta-Finnmárkku diggegoddi/Indre og Østre Finnmark tingrett bør ha nasjonale oppgaver knyttet til utviklingen av samisk som rettsspråk og kompetansebygging innen samisk språk, kultur- og rettsforståelse i domstolene. Tingrettens hovedvirksomhet må likevel være dømmende virksomhet.

Tingrettens dommere bør også kunne brukes som tilkalte dommere, der dette er mer hensiktsmessig enn å overføre saker etter domstoloven § 38. Tilkalling bør også kunne anvendes til lagmannsrettens behandling av samiske saker.

Sametinget støtter Domstolskommisjonen når den understreker at plikten til å sikre den samiske befolkningen domstolsbehandling av høy kvalitet påhviler alle domstoler. Hele Norge er omfattet av Sametingets valgkretser, og det finnes samiske barn i alle fylker med rett til språk og kultur. Behovet for tolk, oversettelser eller særlig sakkyndighet kan oppstå i alle saker som involverer samiske parter eller berører særlige samiske interesser, og samerettslige problemstillinger kan oppstå på alle rettsområder. Alle domstoler har dermed et ansvar for å sikre dommerne kunnskap om det samiske folkets særtrekk, samiske sedvaner og sentrale elementer i samisk kultur.

Sametinget fremhever at målsetningen må være en langt bredere og mer inkluderende hensyntagen til samiske sedvaner og rettsoppfatninger i rettspleien som sådan enn hva tilfellet er i dag.

Sametinget støtter forslaget fra Domstolskommisjonen om samisk deltagelse i forvaltning av domstolene slik at Sametinget har adgang til å oppnevne et styremedlem til Domstolsadministrasjonen. Etter Sametinget syn er dette er av de viktigste forslag i NOU 2020: 11, da særlig sammenholdt med forslaget om at Domstoladministrasjonen gis større innflytelse knyttet til oppnevning av medlemmer til Innstillingsrådet og Tilsynsutvalget.

Plan og finanskomiteen - 006/21

PFK - vedtak: Innledning

Sametingets plan- og finanskomite har behandlet sak 28/21 Samenes rettsikkerhet. Domstolenes rolle i saker som berører samiske interesser og oppfølgingen av Domstolskommisjonens rapporter i NOU 2019:17 og 2020:11.

Forslag

Forslag 1

Merknad fremmet av Senterpartiet (SP), Norske Samers Riksforbund (NSR) og Áarjel-Saemiej Giehl (ÁaSG) ved Nancy Porsanger Anti. Komiteens medlemmer fra Norske Samers Riksforbund (NSR) Runar Myrnes Balto, Nils Mikkelsen Utsi, Tor Gunnar Nystad, Anne Henriette Reinås Nilut, Klemet Erland Hætta, Arbeiderpartiet (AP) Ronny Wilhelmsen, Tom Sottinen, Synnøve Søndergaard, Áarjel-Saemiej Giehl (ÁaSG) Ellinor Marita Jåma, stiller seg bak.

Avsnitt 13 – ordene ...og Øst-Finnmark tingrett .. fjernes

Nytt avsnitt 7:

Alle domstoler skal ha kunnskap om same- og urfolksrett, samt kjennskap til de samiske forhold. Norge har særskilte nasjonale oppgaver når det gjelder utvikling av samisk som rettsspråk.

Nytt avsnitt 8 :

Bruken av tolk og identifisering av samiske rettskilder og rettsforståelse bør inn som en større del av jusstudiene

Nytt avsnitt 13:

Bruk av tolk i retten har i dag store mangler. Undersøkelser viser en utstrakt bruk av ukvalifiserte tolker, og rettsalene er ikke teknisk tilrettelagte for å bruke simultantolk, slik at samiskspråklige aktører får gi en fri og uavbrutt forklaring. Domstolene bør i mye større grad kunne stille krav om kvalifiserte tolker, og domstolene bør tilknytte seg faste tolker for små språkgrupper i stedet for dagens bruk av byråer for dette.

Nytt 4.siste avsnitt :

Interne reindriftsforhold kan i dag ikke behandles etter reglene i jordskifteloven. Et utvalg nedsatt av Landbruks- og matdepartementet har foreslått endringer i jordskifteloven og reindriftsloven, som dersom de gjennomføres, vil gi reindriftnæringen tilgang til de samme virkemidler i jordskifteloven som andre bruksrettshavere. Det er viktig at disse forslagene følges opp og utredes nærmere. Ikke minst gjelder det å styrke jordskifterettens kunnskaper om samisk sedvane, kultur og rettsforståelse. Også innenfor jordskifterettens oppgaver er det viktig å sikre den samiske dimensjonen.

Det er videre behov for autoriserte meglere som har kunnskap om samisk kultur, næringer og sedvaner, og samisk språkkompetanse. Bl.a bygger store deler av reindriftsloven på meklingsinstituttet, uten at det er utdannet meklere i dette saksfeltet. Utdanning av kompetente meglere bør nå prioriteres.

Forslag 2

Forslag fremmet av Høyre (H) ved Lars Filip Paulsen.

Stryk setningen i avsnitt 12: Sametinget mener denne sammenslåingen må reverseres og at Porsanger kommune føres tilbake sin tidligere rettskrets.

Komiteens tilrådning

Komiteen hadde ingen merknader eller flere forslag og råder Sametinget til å vedta følgende: Sametinget støtter Sametingsrådets forslag til innstilling.

Sametingets plenum - 028/21

Saken påbegynt 17.06.2021 kl 09.05

Votering

Av 39 representanter var 33 til stede. Voteringen ble gjennomført i følgende rekkefølge:

- Forslag 2 ble forkastet med 32 mot 1 stemmer
- Forslag 1 ble vedtatt med 32 mot 1 stemmer
- Plan- og finanskomiteens tilrådning ble vedtatt med 31 mot 2 stemmer

Protokoll tilførsler

Det ble ikke fremmet noen protokolltilførsler i saken.

Taleliste og replikkordskifte

	Innlegg	Replikk
1	Nancy Porsanger Anti, saksordfører	
2	Tom Sottinen	Nancy Porsanger Anti
	Tom Sottinen	
3	Lars Filip Paulsen	Nancy Porsanger Anti
		Tom Sottinen
	Lars Filip Paulsen	
4	Mathis Nilsen Eira	Jørn Are Gaski
	Mathis Nilsen Eira	
5	Runar Myrnes Balto	
6	Nancy Porsanger Anti	Beaska Niilas
	Nancy Porsanger Anti	
7	Jørn Are Gaski	Karen Anette Anti
		Mathis Nilsen Eira
	Jørn Are Gaski	
8	Aili Keskitalo	Jørn Are Gaski
	Aili Keskitalo	
9	Berit Marie P. E. Eira	
10	Ann-Elise Finbog	
11	Nancy Porsanger Anti, saksordfører	

SP - vedtak:

Sametinget mener at Domstolkommisjonen, innenfor sitt mandat, på mange måter har gitt en god beskrivelse av Den samiske dimensjon i domstolene i NOU 2019: 17 og NOU 2020:11. Det er likevel behov for at Sametinget som samenes folkevalgte organ fastsetter noen ytterligere premisser.

Sametinget viser til at staten Norge er bygget på territoriet til to folk, samer og nordmenn. En rettstat må bygge på rettsoppfatningene til begge folk. Domstolene er avhengige av at begge folk har tillit til at de avgjørelser som fattes er rettfærdige og upartiske. Det er derfor viktig at også samene har denne tilliten til domstolene. Når man ser hvordan norske myndigheter historisk har behandlet samene kan det rent objektivt konstateres at domstolene har en lang forhistorie som spydspiss for en aktiv fornorskningsspolitikk.

I lys av dette, noe som dessverre også følger av nyere rettspraksis, er det ikke til å komme utenom mange samer mangler tillit til domstolene. Man har sett, og ser fortsatt domstolene fatte urettferdige avgjørelser, som ikke respekterer samenes rettigheter som urfolk, samiske opprinnelige og etablerte rettigheter, samiske sedvaner og rettsoppfatninger. Dette gjelder også samenes rett til konsultasjoner med sikte på å oppnå enighet, og retten til selvbestemmelse. Dette er et grunnleggende problem både

når det gjelder domstolenes legitimitet og tillit i samiske samfunn.

Interne reindriftsforhold kan i dag ikke behandles etter reglene i jordskifteloven. Et utvalg nedsatt av Landbruks- og matdepartementet har foreslått endringer i jordskifteloven og reindriftsloven, som dersom de gjennomføres, vil gi reindriftsnæringen tilgang til de samme virkemidler i jordskifteloven som andre bruksrettshavere. Det er viktig at disse forslagene følges opp og utredes nærmere. Ikke minst gjelder det å styrke jordskifterettens kunnskaper om samisk sedvane, kultur og rettsforståelse. Også innenfor jordskifterettens oppgaver er det viktig å sikre den samiske dimensjonen.

Det er videre behov for autoriserte meglere som har kunnskap om samisk kultur, næringer og sedvaner, og samisk språkkompetanse. Bl.a bygger store deler av reindriftsloven på meklingsinstituttet, uten at det er utdannet meklere i dette saksfeltet. Utdanning av kompetente meglere bør nå prioriteres.

Sametinget konstaterer at det dessverre fortsatt er slik at det er en stor forskjell på å ha rett og å få anerkjent denne retten i domstolene i Norge.

Sametinget støtter på denne bakgrunn Domstolkommisjonens vurderinger i NOU 2019: 17 av Grunnloven og Norges folke- og menneskerettslige forpliktelser i at dette innebærer at domstolene må ha høy kompetanse om samerett, samisk rettskultur og samfunnsliv. For å opprettholde tilliten til rettsavgjørelser, må domstolene behandle samiske saker med samme høye kvalitet som i andre saker. Sametinget understreker at samiske språkkunnskaper også må inngå i kravet til domstolenes kompetanse, slik at dommere og saksbehandlere kan kommunisere direkte med samiskspråklige parter og aktører.

Sametinget mener at det bør tilbys et etterutdanningstilbud for dommere, som særlig belyser faktiske og metodiske spørsmål knyttet til samenes stilling som folk og urfolk i Norge etter folkeretten og norsk rett. Man bør her problematisere hvordan samiske sedvaner og rettsoppfatninger kommer til uttrykk i rettspleien og hvilke rettskilder man kan se hen til. Det kan i denne forbindelse nevnes at Sametinget ofte gjør vurderinger, tar forbehold eller har spesifikke presiseringer når lover og forskrifter som berører samiske interesser utarbeides. Dette er også rettskilder når konkrete problemstillinger skal avgjøres i domstolene. Det bør videre vurderes om et slikt etterutdanningstilbud bør gjøres obligatorisk for domstoler som ofte behandler saker i berøring med samiske interesser.

Alle domstoler skal ha kunnskap om same- og urfolksrett, samt kjennskap til de samiske forhold. Norge har særskilte nasjonale oppgaver når det gjelder utvikling av samisk som rettspråk.

Bruken av tolk og identifisering av samiske rettskilder og rettsforståelse bør inn som en større del av jusstudiene

Sametinget understreker at kravet til domstolenes kompetanse i samisk rettskultur vil innebære behov for en spesialisering, noe som også får betydning for domstolenes organisering og struktur. Sametinget viser i denne sammenheng til at Domstolkommisjonen anbefaler spesialisering i saker som berører samiske interesser. Dette legger et viktig premis for domstolenes tilnærming til slike saker.

Samiske saker berører både de samiske tradisjonelle områder og den enkelte same. Samiske saker kan oppstå i hele Norge, også i områder der man ikke kan regne med å ha dommere med samisk spesialkompetanse. Både vernetingsregler og innhenting av dommerne med samisk spesialkompetanse til andre domstoler kan bidra til å styrke rettssikkerheten. Sametinget understreker at samisk spesialkompetanse også vil måtte gjelde ankedomstoler og Høyesterett.

Sametinget viser videre til at Domstolkommisjonen i NOU 2019: 17 har vurdert vernetingsreglene, og at man her støtter forslaget i NOU 2016: 18 Hjertespråket om at samisk språkbruk skal være et særlig hensyn for overføring av saker etter domstoloven § 38. Sametinget mener at vernetingsreglene bør styrkes ytterligere slik at flere saker blir flyttet til Indre Finnmark tingrett. Dette kan gjøres ved at parter kan få styrket mulighetene for å kunne kreve saker overflyttet til Indre Finnmark tingrett.

Sametinget mener at det må være slik at i enkelte saker bør en part kunne kreve at saken behandles av andre domstoler og dommere med samisk spesialkompetanse, som for eksempel Hålogaland

lagmannsrett.

Bruk av tolk i retten har i dag store mangler. Undersøkelser viser en utstrakt bruk av ukvalifiserte tolker, og rettsalene er ikke teknisk tilrettelagte for å bruke simultantolk, slik at samiskspråklige aktører får gi en fri og uavbrutt forklaring. Domstolene bør i mye større grad kunne stille krav om kvalifiserte tolker, og domstolene bør tilknytte seg faste tolker for små språkgrupper i stedet for dagens bruk av byråer for dette.

Sametinget understreker at opprettelsen av Sis-Finnmárkku diggegoddí/ Indre Finnmark tingrett har vært et helt nødvendig bidrag når det gjelder å bedre rettsikkerheten for samene ved at saker kan føres på samisk og ved at man har større fokus på å finne frem til samiske sedvaner og rettsoppfatninger. Sametinget erfarer at domstolen i dag er bemannet med dommere og saksbehandlere som alle er samiskspråklige og med kjennskap til det samiske samfunn.

Sametinget stiller seg kritisk til prosessen i Stortinget som førte til sammenslåingen av Sis- ja Nuorta-Finnmárkku diggegoddí/Indre og Østre Finnmark tingrett som verken var utredet eller varslet. Sametinget og andre samiske interesser ble heller ikke konsultert om dette. Sametinget mener denne sammenslåingen må reverseres og at Porsanger kommune føres tilbake sin tidligere rettskrets.

Sametinget ser det som positivt at det vurderes å legge deler av lagmannsrettens virksomhet til Finnmark og mener at dette både bør legges til Tana og Alta.

Sametinget mener i likhet med Domstolskommisjonen at Sis-Finnmárkku diggegoddí, nå Sis- ja Nuorta-Finnmárkku diggegoddí/Indre og Østre Finnmark tingrett bør ha nasjonale oppgaver knyttet til utviklingen av samisk som rettsspråk og kompetansebygging innen samisk språk, kultur- og rettsforståelse i domstolene. Tingrettens hovedvirksomhet må likevel være dømmende virksomhet.

Tingrettens dommere bør også kunne brukes som tilkalte dommere, der dette er mer hensiktsmessig enn å overføre saker etter domstoloven § 38. Tilkalling bør også kunne anvendes til lagmannsrettens behandling av samiske saker.

Sametinget støtter Domstolskommisjonen når den understreker at plikten til å sikre den samiske befolkningen domstolsbehandling av høy kvalitet påhviler alle domstoler. Hele Norge er omfattet av Sametingets valgkretser, og det finnes samiske barn i alle fylker med rett til språk og kultur. Behovet for tolk, oversettelser eller særlig sakkyndighet kan oppstå i alle saker som involverer samiske parter eller berører særlige samiske interesser, og samerettslige problemstillinger kan oppstå på alle rettsområder. Alle domstoler har dermed et ansvar for å sikre dommerne kunnskap om det samiske folkets særtrekk, samiske sedvaner og sentrale elementer i samisk kultur.

Sametinget fremhever at målsetningen må være en langt bredere og mer inkluderende hensyntagen til samiske sedvaner og rettsoppfatninger i rettspleien som sådan enn hva tilfellet er i dag.

Sametinget støtter forslaget fra Domstolskommisjonen om samisk deltagelse i forvaltning av domstolene slik at Sametinget har adgang til å oppnevne et styremedlem til Domstolsadministrasjonen. Etter Sametinget syn er dette er av de viktigste forslag i NOU 2020: 11, da særlig sammenholdt med forslaget om at Domstoladministrasjonen gis større innflytelse knyttet til oppnevning av medlemmer til Innstillingsrådet og Tilsynsutvalget.

Sak ble avsluttet 17.06.2021 kl. 10.50

Ášši/Sak 006/21	Sametingsrádet – plenumsaker	Dato: 05.02.2021-05.02.2021
Ášši/Sak 009/21	Sametingets plenum	Dato: 09.03.2021-12.03.2021
Ášši/Sak 002/21	Plan og finanskomiteen	Dato: 23.02.2021-26.02.2021

Sametingets rolle i rettsprosesser, rettshjelp og samisk rettsikkerhet

	Arkivsaknr. 20/4589
--	------------------------

Saksframlegg

1.1 Innledning

Rettssystemet har en avgjørende rolle for ivaretagelsen av både samers individuelle og kollektive rettigheter. Et velfungerende rettssystem er avhengige av at folk har tillit til rettsavgjørelser. Avgjørelsene må ha legitimitet og være rettferdige og upartiske. Når man ser på hvordan norske myndigheter historisk har behandlet samene er det ikke til å komme utenom at mange samer har opplevd domstolene som et system for en urettferdig fornorskningsspolitikk. Avgjørelser har blitt fattet uten forståelse for samisk kultur og samfunnsliv og uten at etablerte samiske sedvaner, rettsoppfatninger og rettskultur har blitt respektert.

Selv om fornorskningsspolitikken er forlatt i dag er det fortsatt slik at mange samer opplever å møte et rettssystem som ikke forstår samisk språk, kultur og samfunn. Fortsatt er det et for stort gap mellom den rollen dagens rettssystem spiller i å sikre likeverdighet og rettferdighet, og myndighetenes arbeid med å sikre at samenes rettsikkerhet og at samiske rettigheter blir anerkjent. Det handler om domstolenes organisering og kompetansen om samisk språk og kultur og samiske forhold. Det handler om rettshjelp og samers reelle muligheter til å få rettslig anerkjent sine rettigheter. Og det handler om hvordan myndighetene sikrer at samenes rettigheter er respektert og implementert i lov. Sametingets oppgave er å sikre at alt dette skjer.

Et hovedspørsmål er i hvilken grad samene som enkeltindivider og gruppe reelt kan håndheve sin rettsstilling. Dette har aktualisert seg i de siste årene, hvor det har falt Høyesterettsavgjørelser der samiske interesser har tapt, til sterke reaksjoner fra store deler av det samiske samfunnet og fra samerettslig ekspertise. Dette har ikke bare konsekvenser for de involverte personene eller samfunnene, men det kan svekke samers tillit til rettssystemet.

Rettssystemet er i liten grad bygget på samisk rettsforståelse eller regler som springer ut av det samiske samfunnet. Forholdet mellom samiske rettsoppfatninger og norsk rett er i dynamisk utvikling. En måte samiske rettsoppfatninger kan innarbeides er gjennom lovgivning og på basis av vedtak som fattes i Sametinget, påfølgende konsultasjoner og deretter lovvedtak i Stortinget. Videre må samiske sedvaner og rettsoppfatninger synliggjøres og i økt grad vektlegges av både myndigheter og domstoler.

Domstolkommisjonen ble oppnevnt 11. august 2017 med mandat om å utrede hvordan domstolene bør organiseres for å være best mulig rustet til å ivareta forventninger om effektivitet og kvalitet og sikre deres uavhengighet gjennom omskiftelige samfunnsforhold. Kommisjonen har avlevert to utredninger, NOU 2019: 17 Domstolstruktur og NOU 2020: 11 Den tredje statsmakt — Domstolene i endring, som er på høring med frist 27. april 2021. I den første rapporten var strukturen til domstolene tema. Sametingsrådet og Justis- og beredskapsdepartementet var i konsultasjoner enige om en. strukturendring, ved at Sør-

Varanger kommune skulle bli innlemmet i Indre Finnmark tingrett, noe tingretten selv så som nødvendig og ønskelig. På Stortinget ble imidlertid enigheten sett bort fra uten videre og Indre Finnmark tingrett og Øst-Finnmark tingrett ble slått sammen til Indre og Østre Finnmark tingrett. I den gjenstående prosessen vil blant annet vernetingsregler og den samiske dimensjonen i domstolene være tema.

Sametingsrådet ser behov for et systematisk arbeid for å styrke samenes rettssikkerhet. I denne saken vil Sametingets rolle i rettsprosesser og samenes rettshjelpsbehov være hovedtemaer. Sametingsrådet planlegger å legge fram flere saker om samenes rettssikkerhet i 2021, herunder om domstolenes rolle og oppfølgingen av Domstolskommisjonens rapporter, tvisteløsningsmekanismer; og om samiske sedvaner og rettsoppfatninger.

1.2 Bakgrunn

Den samiske rettighetskampen og kampen for samisk rettssikkerhet har lange historiske linjer. Den samiske rettskulturen og grunnlaget for samenes rettigheter er enda eldre, og kan trekkes tilbake til den samiske forhistorien.

I Lappekodisillen, første kodisill og tillegg til grensetraktaten av 1751 mellom Danmark-Norge og Sverige (herunder også Finland), anerkjente statene at samene hadde særskilte rettigheter som de ikke kunne sette til side. I kodisillen anerkjente statene samenes rettigheter som et eget folk. Kodisillens hovedformål var å bevare den «Lappiske Nation» og å ordne «Lappernes sædvanlige Over-Flytninger» slik at det for fremtiden ikke skulle være «nogen Anledning til Trette og Misforstaaelse» med hensyn til flyttinger over grensen.

Assimileringspolitikk, arealkonflikter og diskriminering førte gradvis til økte konflikter. Felleslappeloven av 1883 var det første store forsøket på å innskrenke samenes reindrift. Loven innførte et kollektivt erstatningsansvar for alle andelshavere i et reinbeitedistrikt for skader som rein påførte landbruket. Selv om en reineier var uskyldig, ble reineieren ansvarlig for skader som var påført av rein tilhørende andre reineiere. Erstatningsregelen, som har sitt opphav i tidligere tiders fornorskingspolitikk, gjelder den dag i dag til tross for sterk kritikk fra Høyesterett i sak fra 2018 mellom Femund sijte og gårdbrukere fra Tufsingdalen og Narjordet i Hedmark (HR-2018-872-A).

Kampen for likeverdighet og rettferdighet var sentralt under den samiske organiseringen på startet av 1900-tallet og i det første samiske landsmøtet i Tråante i 1917. Den samiske organiseringen var starten på samebevegelsen, som siden har stått i en kamp om å få anerkjent blant annet retten til land og vann, retten til naturressurser, retten til fiske, retten til opplæring i og på samisk og retten til ikke-diskriminering.

Fra tiden rundt Alta-saken (1979–1982) har samiske rettigheter for alvor vært tema for den brede offentligheten. Som en direkte følge av Alta-saken ble Samerettsutvalget ble nedsatt, som igjen ledet til sameparagrafen i Grunnloven, sameloven og opprettelsen av Sametinget, samelovens språkregler, Finnmarksloven, nedsettelsen av Kystfiskeutvalget, etableringen av Indre Finnmark tingrett og en rekke lovendringer og andre tiltak. Parallelt med dette pågikk det en urfolksrettslig utvikling internasjonalt, blant annet med vedtakelsen av ILO-konvensjon nr. 169 om urfolk og stammefolk i selvstendige stater i 1989 og FNs erklæring om urfolks rettigheter i 2007.

1.3 Dagens situasjon

Etter flere positive rettsavgjørelser i Høyesterett på 2000-tallet, har det i den senere tiden falt flere avgjørelser i domstolene der samiske rettighetshavere ikke har vunnet frem i saker. Flere av avgjørelsene har fått sterk kritikk fra både samisk hold og fra juridisk forskningshold. Videre er det et implementeringsgap mellom Norges folkerettslige forpliktelser overfor samene som urfolk og norsk lovgivning.

Sametingsrådet mener videre at ikke alle samiske rettigheter anerkjennes og oppfylles. Rettigheter på papiret, betyr ikke at rettigheter blir oppfylt. Tilgangen til klageordninger og domstolsprøving, gir ingen garanti for at klageorganer og domstoler anerkjenner samiske

rettigheter.

Det stilles heller ikke tilstrekkelig ressurser til rådighet for å sikre juridisk bistand til samiske rettighetshavere. I mange saker er det årevis med behandling, og hvor reglene om å vektlegge samiske interesser ikke får betydning i praksis. En konsekvens av dette er at samene som individer og kollektivt ikke har rettferdige muligheter til å håndheve sin rettsstilling.

1.4 Sametingets rolle i rettsprosesser

Samene i Norge vedtar gjennom Sametinget sin egen politikk. Hovedarenaen for Sametinget er den politiske, hvor det både treffes vedtak der Sametinget har myndighet og vedtak som danner grunnlag for å finne løsninger sammen med andre, for eksempel gjennom konsultasjoner med andre myndigheter. Også i rettsprosesser har Sametingets vedtak betydning ved at Sametinget formulerer samiske rettsoppfatninger, samt bidrar i lovforarbeidet.

Sametinget har også inntatt roller og støttet opp samiske rettighetshavere i rettsprosesser i noen saker. Videre har Sametinget økonomiske virkemidler til disposisjon som hver for seg eller i kombinasjon med hverandre kan ytes til samiske parter i rettsprosesser.

(1) Det første virkemiddelet som Sametinget bidrar med er å gi politisk støtte til samiske enkeltmennesker, sammenslutninger og organisasjoner som befinner seg i rettslige konflikter. Dette er det virkemiddelet som Sametinget bruker i størst omfang. Avhengig av sakens natur kan dette arte seg på mange ulike måter. Det kan være gjennom pågående prosesser eller dialog med statlige myndigheter, som ledd i behandling av saker i sametingsrådet eller Sametingets plenum, eller som egne erklæringer eller uttalelser.

(2) For det andre har Sametinget i noen tilfeller gitt bistand med alminnelig utredning av enkelte juridiske problemstillinger eller opplysninger om Sametingets oppfatning av hva som er gjeldende rett. Om Sametinget bidrar med dette, avhenger av kapasitet og erfaring med liknende problemstillinger.

(3) For det tredje kan Sametinget avgi skriftlig innlegg som belyser allmenne interesser i saker, jf. tvisteloven § 15-8. Dette har blitt gjort i én sak for Høyesterett, i den såkalte Langsundet-saken (HR-2017-2247-A). Dette er forholdsvis ressurskrevende for Sametinget og må vurderes fra sak til sak. Muligheten for å avgi skriftlige innlegg gjelder også for enkelte internasjonale klagemekanismer, for eksempel FNs menneskerettskomité, som Sametinget har avgitt tredjepartsuttalelse («third party submission») til i forbindelse med Jovsset Ante Sara sin klage til komiteén i sak om reintallsreduksjon.

(4) For det fjerde har Sametinget stilt som vitne for saksøker eller annen samisk part. Dette har skjedd i noen saker, for eksempel i sak om reguleringene av laksefisket i Tanavassdraget. I saken hadde Sametinget deltatt i prosessen om både overenskomst mellom Finland og Norge og forskriften, og bidro i vitnemålet med å belyse både faktiske og rettslige forhold. Sametinget har også vært stevnet som vitne i straffesaker, for eksempel i straffesaker om vårjakt på ender i Kautokeino. I straffesaker har imidlertid enhver som blir stevnet som vitne en plikt til å avgi forklaring til retten, jf. straffeprosessloven § 108.

(5) For det femte har Sametinget mulighet til å gi økonomisk støtte gjennom de etablerte støtteordningene. Det har vært en egen støtteordning for rettigheter til arealer og ressurser. Til og med 2020 har støtteordningen hatt faste halvårslige frister, noe som kunne slå uheldig ut for saker som allerede er i prosess med løpende frister. Sametingsrådet har derfor for 2021 innført tre søknadsfrister.

(6) For det sjette har Sametinget etter Høyesteretts kjennelse høsten 2020 (HR-2020-1956-A) avklart at Sametinget har adgang til å erklære partshjelp i saker som ligger sentralt innenfor Sametingets virksomhet, jf. tvisteloven § 15-7 første ledd bokstav b). I partshjelpsrollen vil partshjelperen kunne foreta prosesshandlinger til fordel for parten støtten skjer til fordel for. En partshjelper kan både idømmes til å betale og tilkjennes saksomkostninger.

(7) Videre innebærer kjennelsen fra Høyesterett at Sametinget også har en representativ søksmålskompetanse, jf. tvisteloven § 1-4 andre ledd. Det betyr at Sametinget også selv kan anlegge saker for domstolene. Et vilkår er likevel at den aktuelle saken må omhandle særskilte interesser som Sametinget har som oppgave å fremme. I spørsmålet om hvilke saker dette gjelder må Sametingets egen mening være avgjørende, jf. urfolks rett til selvbestemmelse, jf. også sameloven § 2-1 første ledd.

(8) Etter tvisteloven § 3-7 kan en part la seg bistå av en rettslig medhjelper. Medhjelperen kan både ha ordet for innlegg og delta i eksaminasjon av parter og vitner ved siden av eller i stedet for prosessfullmektigen. Medhjelperen må imidlertid fylle vilkårene for å være prosessfullmektig. Per i dag har ikke Sametinget ansatte som kan opptre som prosessfullmektig.

1.5 Rettshjelpsbehovet til det samiske samfunnet

Det samiske folket og samiske rettighetshavere er enkeltvis og kollektivt i en situasjon der det er liten grad av institusjonaliserte rettshjelpsordninger som ivaretar det konstante avmaksforholdet samene som urfolk erfarer i møtet med både norske myndigheter og rettsapparatet. Majoritetssamfunnet har definisjonsmakta. Spørsmålet om samene enkeltvis og som gruppe reelt oppnår en rettferdig og likeverdig vurdering av sin sak innenfor dette systemet er en utfordring som må møtes.

Rettshjelp er en forutsetning for en velfungerende rettsstat. Etter hvert som lover og regler har tiltatt som styringsinstrument og samtidig blitt mer komplekse, har behovet for rettshjelp økt. I dag er hovedregelen å la seg representere med advokat i domstolen, og det er svært vanlig å søke advokatbistand eller annen rettshjelp lenge før en sak er aktuell for domstolene.

I dag finnes det flere ordninger for rettshjelp i sivile saker hvor det offentlige betaler for den enkeltes behov for rettshjelp. I straffesaker vil man fra siktelse ha krav på forsvarer betalt av det offentlige.

Også fornærmede i alvorlige straffesaker har rett til fri rettshjelp gjennom bistandsadvokat.

1.5.1 Rettshjelploven

For sivile saker er rettshjelploven en sosial støtteordning med formål å sikre nødvendig juridisk bistand til personer som ikke selv har økonomiske forutsetninger for å kunne ivareta sitt rettshjelpsbehov i saker av stor personlig og velferdsmessig betydning. Loven gir fri rettshjelp (fri advokatbistand) i blant annet barnevernssaker, utlendingssaker, saker om erstatning i anledning straffeforfølgning, erstatningssak mot gjerningspersoner, mishandling fra nærstående og tvangsekteskap. Loven gir også fri rettshjelp i saker hvor søksmål er anbefalt av Sivilombudsmannen. Dette kan tenkes aktuelt i samiske saker, som for eksempel brudd på retten til samiskopplæring.

Rettshjelploven gir også fri rettshjelp i andre sakstyper, men da behovsprøvd etter inntekt og formue etter bestemte grenser. Dette gjelder blant annet saker om ekteskap, skifte og barn, personskade, usaklig oppsigelse fra bolig eller jobb, voldsoffererstatning og trygdeklager. Det kan også unntaksvis innvilges fri sakførsel dersom søkerens økonomiske situasjon tilsier det og saken berører søker i særlig sterk grad. Ved vurderingen skal det imidlertid legges vekt på om saken har likhetstrekk med de øvrige saksfeltene som gir fri rettshjelp. Inntektsgrensen er i dag 246.000 kroner, og har ikke vært justert siden 2009.

Dagens rettshjelplov sikrer dermed fri rettshjelp også til samer i saker av stor personlig og velferdsmessig betydning. Loven tar imidlertid ikke høyde for at samer kan ha andre rettshjelpsbehov enn den øvrige befolkningen.

Regjeringen oppnevnte 12. oktober 2018 et offentlig utvalg som fikk i oppdrag å gjennomgå ordningen for fri rettshjelp. Utvalget leverte sin utredning NOU 2020: 5 Likhet for loven – Lov om støtte til rettshjelp (rettshjelpsloven). Sametinget ble verken involvert i utforming av mandat eller sammensetning av utvalget.

Utvalget innleder utredningen med at «en velutviklet rettsstat er lite verdt hvis borgeren ikke

har mulighet til å benytte seg av de rettssikkerhetsgarantiene og de rettighetene som tilbys. Et kjennetegn ved en rettsstat er derfor at borgerne ikke bare formelt, men også reelt har tilgang til kvalifisert rettslig bistand.»

Utvalget foreslår en rekke lovendringer, blant annet å bruke mer ressurser på bistand i den tidlige fase, slik at flere saker kan løses uten domstolsbehandling. Utvalget foreslår også en viss oppmykning i innvilgelse til støtte i saker utenfor de prioriterte saksområdene. Dermed kan det i prinsippet innvilges rettshjelp i alle typer saker, så fremt søkeren oppfyller øvrige vilkår. For øvrig skal det legges vekt på sakens betydning for søkeren, om saken er av prinsipiell interesse, om søkeren har mulighet til å ivareta sine rettslige interesser uten rettslig bistand og om styrkeforholdet mellom partene er skjevt. Utvalget foreslår også å justere inntektsgrensen og innføre årlige justeringer knyttet opp mot Folketrygdens grunnbeløp.

I utvalgets anbefalinger er ikke Sametinget eller samenes behov for rettshjelp nærmere vurdert. Det vises kort til professor emeritus Jon T. Johnsen sin evaluering av erfaringene med Rettshjelpskontoret Indre Finnmark fra 1997.

Sametinget leverte følgende høringsuttalelse til Rettshjelpsutvalgets høring:

«Sametinget registrerer at utvalget ikke har utredet det samiske rettshjelpsbehovet. Utvalget har heller ikke vurdert forslagene fra NOU 2016: 18 Hjertespråket, som har vurdert spesifikt samisk språkbruk i justissektoren og hvor det blant annet er foreslått endringer i dagens rettshjelplov om merkostnader for rettshjelp.

Å kunne bruke samisk språk er en nødvendig forutsetning for effektiv rettshjelp og samenes rettssikkerhet. Like viktig er det at rettssystemet har kunnskap om samisk kultur og samiske rettsoppfatninger, sedvaner og verdier. Sametinget erfarer at beslutningstakere og rettsvesenet ikke alltid har den nødvendige kunnskapen om samiske forhold. Sametinget mener derfor at det er behov for en utredning om samers rettshjelpsbehov, der statens forpliktelser etter Grunnloven § 108, FN's erklæring om urfolks rettigheter og menneskerettighetene er lagt til grunn.

Sametinget arbeider forøvrig med en sak for Sametingets plenum om samenes rettssikkerhet, som etter alt å dømme vil gripe inn i problemstillinger berørt av Rettshjelpsutvalgets utredning og som forventes behandlet av Sametingets plenum i mars 2021.

Sametinget vurderer forslagene til Rettshjelpsutvalget til å kunne berøre samiske interesser direkte og at forslagene dermed er omfattet av konsultasjonsplikten, jf. Prosedyrer for konsultasjoner mellom statlige myndigheter og Sametinget. Sametinget ber på denne bakgrunn om å bli involvert tidlig og konsultert i det videre oppfølgingsarbeidet.»

I NOU 2016: 18 Hjertespråket peker Samisk språkutvalg på at rettshjelpere har merutgifter som skyldes bruk av samiske språk:

«Lov om fri rettshjelp har ingen bestemmelse om offentlig dekning av økt tidsbruk/merutgifter for bruk av samiske språk. Det ser heller ikke ut til å ha vært praksis å vurdere det merarbeid som både norsk- og samisktalende advokater har i forhold til klienter med samiske språk og samisk kulturbakgrunn. Utvalget viser til at prosessfullmektige vil kunne ha behov for mer tid til å forberede saken dersom samiske språk skal brukes i rettslige sammenheng. Dette skyldes i all hovedsak manglende oversatt regelverk og mangel på dekkende juridiske termer. På denne bakgrunn mener utvalget det bør innføres en generell regel om at merutgifter som skyldes bruken av samiske språk, fullt ut skal dekkes av det offentlige. Utvalget viser også til at Finnmarksloven har egen rettshjelpsordning der staten dekker partenes nødvendige utgifter for utmarksdomstolen.»

1.5.2 Rettighetskartleggingen i Finnmark og Samerettsutvalget II

Rettighetskartleggingen i Finnmark etter Finnmarksloven har ordninger som skal gi reelle muligheter til å få anerkjent individuelle og kollektive eiendoms- og bruksrettigheter. Etter ILO-konvensjon nr. 169 art. 14 skal urfolks eiendoms- og råderett til de landområder de tradisjonelt besitter, anerkjennes. Videre fastsetter bestemmelsen at det skal etableres hensiktsmessige ordninger for å avgjøre slike rettskrav. Tilsvarende følger at FNs erklæring om urfolks rettigheter art. 26 og 27.

Finnmarkskommisjonen utreder eiendoms- og bruksrettigheter i Finnmark. De som hevder å ha særskilte rettigheter kan melde inn krav til kommisjonen for vurdering. Kommisjonens virksomhet dekkes av statlige bevilgninger, og de som melder inn krav påføres ikke kostnader. Etter at kommisjonen har lagt fram sine konklusjoner kan krav bringes inn for Utmarksdomstolen for Finnmark. Staten dekker alle kostnader hvis Finnmarkseiendommen har motsatt seg at en privat part har rettigheter til grunnen. For de tilfeller hvor kommisjonen ikke har funnet at en privat part har rettigheter, og den private part vil reise sak, dekker staten saks kostnader for krav som det er grunn til å tro kan føre fram, eller som er av betydning for parten; eller dersom andre hensyn tilsier det.

For samiske områder fra og med Troms fylke og sørover har Samerettsutvalget i NOU 2007: 13 Den nye sameretten foreslått å opprette en kartleggingskommisjon og en særdomstol som skal utrede og ta stilling til eiendoms- og bruksrettigheter, omtrent etter samme system som Finnmarksloven. Lovforslaget har ennå ikke blitt fulgt opp, til tross for kritikk fra flere internasjonale overvåkningsorganer og Nasjonal institusjon for menneskerettigheter.

Erfaringene med Rettshjelpskontoret Indre Finnmark

Rettshjelpskontoret Indre Finnmark ble etablert som en prøveordning i 1987. Fra 1997 ble ordningen permanent. Formålet med kontoret var å avhjelpe det dårlige rettshjelpstilbudet og advokatdekningen i Indre Finnmark, samt gi et tilbud til den samisktalende delen av befolkninga. Ordningen dekket kommunene Tana, Kautokeino, Karasjok og Nesseby. Kontoret skulle følge hovedprinsippene i rettshjelploven i vurderingen av hvilke saker som de tok til behandling og hvilke klienter som fikk bistand.

Jon T. Johnsen laget en analyse av erfaringene med rettshjelpskontoret basert på en gjennomgang av årsrapportene fra årene 1992–1996. I løpet av disse årene var det registrert saker for 1253 klienter og gjennomgangen viste at sakene i stor grad hadde gått til lavinntekstakere.

De fleste sakene var innen rettsområdene gjeld, erstatning, forsikring og familiesaker. Deretter var det saker om forbrukerrett og fast eiendom. Når det gjaldt boligrett, strafferett og annen forvaltningsrett ble det gitt mye muntlig bistand. Kontoret ga både veiledning, formuleringshjelp og partsrepresentasjon.

Når det gjaldt reindriftssaker omfattet det ca. 5 % av sakene. Av disse sakene var det saker om adgangen til å ha egen driftsenhet, om spørsmål knyttet til grenseoverskridende reindrift fra svensk side, tvist om reingjerdetrage, spørsmål om å få tildelt reinmerke, kompensasjon for påkjørt rein, og noen saker angående utbetaling fra katastrofefondet. Også saker under reindriftsavtalen ble behandlet som for eksempel saker angående kalvetilskudd, lån til generasjonsskifte, refusjon til utgifter til leid hjelp ved svangerskap, avviklingstilskudd og kompensasjon for scooter. Ellers var det saker om kontroll av reinmerke, riving og flytting av gjeterhytte, oppgjør fra slakterier og også saker angående pensjonsordningen. Johnsen fremholdt i sin analyse at «Det er ellers slående at de fleste saker dreier seg om ulike former for offentlig regulering av og inngrep i næringen». Det var også få saker der det var konflikt samer imellom.

Ett av mange tema var også trygd-, sosial- og helserett. Sakene handlet om forvaltningssaker i form av rett til alderspensjon, samordning av pensjonsordninger og pensjonenes størrelse. Også saker omkring grunnstønad og stønad til enslige forsørgere samt yrkesskade og etterlattepensjon var blant sakene som kontoret gav bistand med. Videre var det saker angående sykkelønn, attføring og arbeidsledighetstrygd samt sosialfaglige ytelser. De som oppsøkte kontoret trengte også bistand for å få etableringslån og etableringstilskudd, tilgang

på hjelpemidler, støttekontakter og nødvendig avlastningshjelp. Noen saker gjaldt tvangstiltak, barnevernssaker og rusbehandling. Ellers var det enkeltsaker omkring tannhelse samt eldres rettsstilling under opphold på aldersinstitusjon.

Også saker om rett til tapt skolegang ble fulgt opp av Rettshjelpskontoret Indre Finnmark etter at Johnssens evaluering ble offentliggjort. Johnssen mente at flere saker avspeilet en dyptgående skepsis til norsk helsevesen, og pekte på at språk og kulturforskjeller som faktorer. Resultatet var angst for å søke medisinsk hjelp og rapporter om utilfredsstillende behandling.

I 2007 utførte Rettshjelpskontoret Indre Finnmark en egenevaluering. Evalueringen viste at flere samer behersket norsk og at utdanningsnivået generelt hadde økt. Videre hadde det blitt flere samisktalende advokater i Finnmark og Nord-Troms. Evalueringen konkluderte likevel med at det forelå et rettshjelpsbehov som tilsa videre drift av kontoret.

Rettshjelpskontoret Indre Finnmark ble likevel lagt ned i 2014 etter 27 år mot Sametingets vilje.

Det finnes fortsatt flere offentlige finansierte rettshjelptiltak i Norge, blant annet flere studentrettshjelptiltak. Jusshjelpe i Nord-Norge, som er tilknyttet Det juridiske fakultet ved UiT Norges arktiske universitet, tar inn saker fra hele Nord-Norge og reiser også rundt for å drive oppsøkende virksomhet, herunder i Indre Finnmark. Tiltakets målgruppe er de som ikke har krav på fri advokatbistand etter rettshjelploven, men som likevel ikke har god nok økonomi til å betale for rettshjelp selv i saker av stor personlig og velferdsmessig betydning.

Også mekling som tvisteløsning kan være en måte å yte rettshjelp. Jan Erik Henriksen og Ida Hydle sin rapport «Soabahallan – Samisk mekling i reindriften» skulle danne grunnlag for forskrifter om gjennomføring av mekling etter reindriftsloven § 73. I tillegg til intervjuer med reindriftsrepresentanter, reindriftsmyndigheter, politi, reinpoliti og dommere, gikk forskerne gjennom 29 reindriftsrelaterte rettssaker for å vurdere hva konfliktene handlet om, varighet av konfliktene, hvordan konfliktene har vært søkt løst og i tilfelle hva som da ble gjort. Ett funn var at Indre Finnmark tingretts erfaring var at partene sjelden samtykker til konfliktrådsbehandling. Politiet og reinpolitiet tok heller ikke initiativ til eller henviser til mekling, og dermed har meklingsinstituttet blitt lite brukt i samiske områder, jf. rapporten. Per i dag er det ikke vedtatt slike forskrifter om mekling etter reindriftsloven § 73. Landbruks- og matdepartementet har imidlertid utarbeidet retningslinjer som har status som anbefalinger.

2. Vurdering

2.1 Sametingets rolle i rettsprosesser

En interdepartemental arbeidsgruppe bestående av representanter fra Sametinget og flere departementer avgå i 2007 en rapport om Sametingets formelle stilling og budsjettprosedyrer. Rapporten legger til grunn at Sametinget har søksmålskompetanse. Dette har enda ikke blitt prøvd fullt ut av domstolene.

Det kan reises prinsipielle innvendinger mot at Sametinget som politisk organ bør være en aktør i domstolsprosesser. Et slikt synspunkt kan ha sin bakgrunn i en sammenligning med Stortinget, som ikke er en aktør i rettsprosesser. Stortinget uttaler seg heller ikke om rettslige tolkningsspørsmål i pågående rettsprosesser. Hovedårsaken til det er maktfordelingsprinsippet som er nedfelt i Grunnloven. Stortinget vedtar lover, regjeringen forvalter lover og domstolene avgjør hvordan lover skal forstås. Av den grunn kommenterer ikke Stortinget hvordan en domstol bør tolke en lov. Heller ikke regjeringen har for vane å fremme synspunkter til domstolene om hvordan lover skal tolkes, med mindre regjeringsapparatet opptre i retten som part eller partshjelper.

Dersom regjeringen og Stortinget skulle være misfornøyd med et resultat av en lovtolkning i domstolene, så vil regjeringen ha mulighet til å fremme forslag om lovendringer og Stortinget har på sin side lovgivermyndigheten. Sametinget har verken myndighet til å fremme lovforslag til Stortinget eller til å vedta lover, noe som tilsier at Sametinget kan og bør ta en langt mer aktiv rolle i rettsprosesser enn Stortinget og regjeringen. Til sammenligning har kommuner og

fylkeskommuner en tilnærmet generell hjemmel til å kunne gå til søksmål mot staten, jf. tvisteloven § 1-4 a.

Samtidig bør Sametinget ikke risikere å flytte de samepolitiske og -rettslige diskusjonene fra regjeringen og Storting, til domstolene. Sametinget bør først og fremst søke politiske løsninger, men bør heller ikke være redd for å forsøke å oppnå viktige avklaringer av rettstilstanden som kan føre til politiske gjennombrudd i etterkant.

Nærmere om Sametingets handlingsalternativer:

2.1.1 Økonomisk støtte gjennom tilskuddsordninger

Sametinget har gjennom tilskuddsordningen for samiske rettigheter til arealer og ressurser bidratt med økonomisk støtte til samiske rettighetshavere. Ordningen er avgrenset til land- og ressursrettigheter, herunder rettsvernet til samiske næringer, i saker som fremmes for domstolene. Sametinget vedtar gjennom de årlige budsjettvedtakene tilskuddsordningens rammer. I 2021 utgjør den totale rammen 1,9 millioner kroner.

Ordningen er ikke en alminnelig rettshjelpsordning eller en tilskuddsordning for saker som behandles på forvaltningsnivå, altså før domstolsbehandling. Ordningen har som mål om å gi støtte til saker som kan avklare og styrke rettstilstanden for samiske interesser. Sametinget har derfor lagt vekt på å gi økonomisk støtte til prinsipielle saker, slik at ressursene brukes på saker som kan få betydning for flere enn bare søkeren. Ordningen kom inn i Sametingets budsjett i 2015 og har jevnt tilsig av antall søknader. Det dreier seg også om relativt store beløp, og ofte for saker som går for flere rettsinstanser.

Det er fortsatt for tidlig å si hvordan målsetningen med tilskuddsordningen har lyktes, fordi saker kan ta flere år å få gjennom rettssystemet og eventuelt også internasjonale klageordninger. Ut fra de sakene som har vært i Høyesterett i løpet av de siste årene, kan det likevel konstateres at det til nå ikke er oppnådd tilsvarende rettslige gjennombrudd som i Selbu-saken (Rt. 2001 s. 769) og Svartskog-saken (Rt. 2001 s. 1229).

Sametingsrådets erfaring er at støtteordningen er et viktig tiltak for å styrke samenes rettssikkerhet. Som mulig tiltak for å styrke ordningen ytterligere kan budsjettrammen økes. Videre kan det vurderes om det bør gjøres enda hardere prioritering av hvilke saker som skal få tilskudd, slik at de som mottar tilskudd fra ordningen kan bruke enda mer ressurser på å vinne fram i saken. Videre er det et spørsmål om støtteordningen bør gjelde flere saksfelt enn bare arealer, ressurser og tradisjonelle næringer. Retten til opplæring, diskriminerings- og mobbesaker og erstatningssaker kan være saker som kan bidra til styrke den samiske rettstilstanden og dermed samisk rettssikkerhet.

2.1.2 Utredningsbistand

Sametinget har blitt forespurt om å bistå i rettsprosesser både av parter i pågående saker og deres prosessfullmektiger. Slike forespørsler blir i dag vurdert om kan prioriteres etter en avveining av kapasitet, sakens karakter og om Sametingets bidrag kan ha betydning for saken. Fra Sametingets side har man så langt ikke gått inn med generelle betenkninger, men prøvd å bistå gjennom å besvare konkrete rettslige spørsmål. Sametingsrådet ser det som viktig at det i enkelte saker kan gis bistand til samer som er i rettsprosesser gjennom å bistå med utredninger og rådgiving.

2.1.3 Skriftlig innlegg til retten

Sametinget avga skriftlig forklaring til Høyesterett i Langsundet-saken (HR-2017-2247-A). Til tross for et omfattende notat fra Sametinget synes retten å ha lagt liten vekt på Sametingets fremstilling, men i stedet lagt Landbruks- og matdepartementets fremstilling til grunn. Dette er også en praksis som kan videreføres, men innsatsen som kreves må veies opp mot muligheten til at dette faktisk vektlegges av retten.

2.1.4 Partshjelper til støtte for en samisk part

Som partshjelper vil Sametinget kunne bidra med prosesshandlinger til støtte for en part. Man vil her være avhengig av at det planlegges en sak for domstolene der parten ønsker at Sametinget deltar. Både representanter for reindriften, sjølaksefiskerne og

rettighetshaverorganisasjoner har ytret ønske om at Sametinget vurderer en slik rolle. For Sametinget vil det her være viktig med klare avgrensinger, slik at dette ikke medfører en forventning i det samiske samfunn om at Sametinget går inn i alle eller de fleste saker. Slike forventninger kan være prosessdrivende og resultere i at saker som ikke bør tas inn til domstolene likevel tas dit. De sakene Sametinget eventuelt går inn i, bør være begrunnet i noe mer enn behovet den samiske parten har for bistand. Det bør i tillegg begrunnes i muligheten saken gir for å styrke rettstilstanden for andre. For å dempe effekten av å være prosessdrivende, kan Sametinget ha som utgangspunkt å ikke ta stilling til spørsmålet om partshjelp før en sak er bragt inn for domstolen. Videre kan en avgrensing til å kun vurdere partshjelp i ankesaker begrense forventninger ytterligere. Sametinget bør også utvise forsiktighet i saker med to samiske parter.

Sametingsrådet mener at Sametinget ikke bør utvikle seg til et rettshjelps- og advokatkontor, men fortsatt først og fremst jobbe for samers rettsikkerhet gjennom politisk arbeid. Det er videre et stort kostnadsspørsmål om Sametinget skal bygge opp intern (in-house) prosesskompetanse. I saken hvor Sametinget har gått inn som partshjelper i en erstatningssak for lagmannsretten anlagt av to samiske kvinner mot kommunen de vokste opp i, har sametingsrådet engasjert prosessfullmektiger som opptre i retten for Sametinget. Fordelen ved å hente inn ekstern advokatbistand er at Sametinget kan innhente den best tilgjengelige kompetansen innen det aktuelle saksfeltet. Med dagens spesialisering i advokatbransjen er det en klar fordel. Videre mener sametingsrådet at Sametinget ikke kommer til å opptre som partshjelper i mange saker, og dermed vil det heller ikke være effektivt å rekruttere egne advokater.

Slik sametingsrådet vurderer det har ikke Sametinget kapasitet eller økonomisk handlingsrom til å gå inn som partshjelp i mange saker. Sametingsrådets kostander for rettsbehandlingen som avklarte om Sametinget kunne gå inn som partshjelp kom alene på anslagsvis 1 million kroner. Hadde Sametinget tapt saken og Sametinget skulle dekket motpartens sakskostnader, så hadde Sametingets kostnader kommet på anslagsvis 2 millioner kroner. Alle rettsprosesser vil ha ulike kostnader, men det vil uansett fort oppstå kostnader i millionklassen for bare én sak.

Sametingsrådet mener det bør gjør ligge grundige vurderinger til grunn før Sametinget eventuelt går inn som partshjelp i en sak. Følgende momenter vil naturlig inngå i spørsmålet om Sametinget bør erklære partshjelp i en sak:

- Prejudikatsinteresse og behov for viktig rettsavklaring innenfor sameretten (Om saken er prinsipiell).
- Hvor sterk saken er etter en rettslig vurdering, herunder prosessrisiko.
- Sakens egenart og aktualitet, herunder hvilken befatning Sametinget har hatt med beslutningsprosessen i saken.
- Styrkeforholdet mellom partene i saken.
- Gjelder saken et nytt eller uavklart rettsspørsmål.
- Om Sametinget har sammenfallende interesser eller om det kan foreligge interessekonflikter.
- Om samiske parter står mot hverandre eller har motstridende interesser.
- Om saken er til behandling i førsteinstans eller om saken har nådd ankebehandling.

Disse vurderingene bør så langt som mulig være offentlige. Samtidig kan ikke alle vurderinger gjøres offentlige hvis de er egnet til å skade en sak. Derfor er det essensielt at all kommunikasjon om saken skjer i samforståelse med parten.

Hovedargumentene mot å gå til sak som egen part eller som partshjelp er for det første at man risikerer å flytte de samerettslige diskusjonene fra politiske prosesser til domstolene. Dernest vil dette kunne skape en viss grad av forventning i det samiske samfunnet om at Sametinget også stiller opp i enhver rettssak.

Sametingsrådet mener at det i utgangspunktet er viktig å gjennomføre og deretter evaluere den kommende rettsprosessen der Sametinget er partshjelper, før Sametinget vurderer å erklære partshjelp i nye saker.

2.1.5 Gå til sak på selvstendig grunnlag

Sametinget har også anledning til å selv gå til sak. Dette vil være aktuelt i prinsipielle saker, der Sametinget selv er part og for eksempel mener at et vedtak er ugyldig som følge av saksbehandlingsfeil. I slike saker bør det først og fremst være Sametingets egen interesse i å få en rettslig avklaring i saken som er avgjørende. Hvis det er andre parter så må en rettsprosess eventuelt koordineres. Sametingsrådet mener det bør være en høy terskel for å gå til sak på selvstendig grunnlag, og at det kun bør skje unntaksvis etter at politiske virkemidler først er utprøvd.

Sametingsrådet ser behov for at Sametingets partsevne blir klargjort i lov. Hålogaland lagmannsrett avviste at Sametinget hadde rett til å opptre som partshjelper i kjennelse 20. august 2019. Sametinget anket kjennelsen til Høyesterett. Sametinget mente at Sametinget er et eget rettssubjekt, at Sametinget har alminnelig partsevne og at Sametinget har rett til å opptre som representativ partshjelper i saken for Hålogaland lagmannsrett.

Høyesterett tok kun uttrykkelig stiling til det siste spørsmålet, hvor det det slås fast at Sametinget oppfyller vilkårene for representativ partshjelp i tvisteloven § 15-7 første ledd bokstav b. Det er naturlig å forstå kjennelsen slik at Sametinget har rett til å være representativ partshjelper mer generelt. Dette vil med all sannsynlighet også gjelde for representative søksmål etter tvisteloven § 1-4 andre ledd, fordi vurderingstemaene er like etter det to bestemmelsene.

Når det gjelder spørsmålet om alminnelig partsevne etter tvisteloven § 2-1, så gir Høyesterett en tilleggsbemerkning («obiter dictum»). Her uttrykker Høyesterett at de i utgangspunktet legger til grunn at Sametinget ikke har alminnelig partsevne etter tvisteloven § 2-1 første ledd, fordi det etter bokstav f er krav om at partsevnen må være fastsatt i særlov (sameloven), og at det ikke er tilfellet. Samtidig viser Høyesterett til det holdes åpent om kravet om fastsettelse i særlov kan tolkes innskrenkende for Sametinget i lys av folkerettslige forpliktelser. Etter sametingsrådets vurdering er det derfor behov for å få fastslått i lov at Sametinget har alminnelig partsevne.

2.2 Rettshjelpsbehovet til den samiske befolkningen

Samer har tilgang til rettshjelp som andre borgere i Norge, men det er vesentlige forskjeller i den situasjonen som oppstår når de som har behov for rettshjelp er samisktalende. Det er få samisktalende advokater og det finnes heller ikke rettshjelpstilbud som er spesielt rettet mot samene.

Utgangspunktet er at den som går til sak selv bærer prosessrisikoen. Vi ser likevel at det ofte er slik at misforholdet mellom partene og deres ressurser er så stort at det i praksis svekker samers rettsstilling i saker der man har åpenbart har rett, men ikke får rett siden man ikke har muligheten til å gå til sak alene grunnet prosessrisikoen.

Sametingsrådet mener at det i konsultasjonene om ny rettshjelpslov må vurderes hvordan rettshjelpstilbudet for samisktalende og samer generelt bør ivaretas av rettshjelpsloven. Dagens beløpsgrenser bør justeres og det bør også åpnes opp for å inkludere saksområder som er særlig relevante for samer.

Sametingsrådet mener en at en rettshjelpsordning må ha styrkede mekanismer for juridisk rådgivning siden tidlige løsninger medfører store gevinster både for partene og samfunnet. Siden Rettshjelpskontoret Indre Finnmark ble lagt ned, er det et særlig behov for at den nye rettshjelpsloven styrker rettshjelpstilbudet for den samiske befolkningen.

Det har vært reist forslag om at Sametinget bør innta en aktiv rolle som rettshjelper og juridisk rådgiver for samer. Dette forslaget kan være motivert av og begrunnet i at det er mangel på ordninger for juridisk bistand og treffende rettshjelpsordninger. Sametingsrådet mener at Sametingets hovedoppgave bør være å sikre gode rettshjelpstilbud for den samiske befolkningen, som å forbedre rettshjelpsloven. Det er flere årsaker til at Sametinget som politisk organ ikke bør innta rollen som rettshjelper og advokat. Rollen som rettshjelper krever

at man kun har som oppgave å ivareta klientens interesser. En rettshjelper skal ikke sette seg i en interessekonflikt ved å også ivareta egne eller andres interesser. Sametinget vil alltid måtte ivareta hele det samiske samfunnets interesser, noe som lett kan skape interessekonflikter. De fleste saker har flere sider og flere parter. Selv i en arealinngrepssak, så kan samiske rettighetshaverne som i utgangspunktet står på samme side, ende opp med å ha ulike motivasjoner og strategier. Sametinget vil i en slik situasjon ikke kunne yte den rettshjelpen en ordinær rettshjelper eller advokat vil kunne gi. Videre kan Sametinget som politisk organ selv ende opp med å ha motstridende interesser som den som søker rettshjelp.

Organiseringen av rettshjelpstilbudet til befolkningen gjøres best mulig tilgjengelig for dem som har behov for rettshjelp. Spørsmålet her blir derfor om samiske borgere i dagens situasjon har reell mulighet for og tilgang til kvalifisert rettslig bistand. Det er imidlertid ikke slik at alle vil kunne få dekket rettshjelp og selv må bekoste egen rettshjelp.

Sametingsrådet ser behov for en utredning av samenes rettshjelpsbehov i forbindelse med konsultasjonene om ny rettshjelpslov. Dette må også sees i sammenheng med muligheten for tidlig konfliktløsning gjennom meklings og annen tidlig tvisteløsning hvor det finnes kompetanse samisk språk og kultur.

Sametingsrådets innstilling

Rettsystemet har en avgjørende rolle for ivaretagelsen av både samers individuelle og kollektive rettigheter. Et velfungerende rettssystem er avhengig av at folk har tillit til rettsavgjørelser. Avgjørelsene må ha legitimitet og være rettferdige og upartiske. Når man ser på hvordan norske myndigheter historisk har behandlet samene har rettssystemet vært en arena for urettferdig forfølgningsspolitikk. Rettsavgjørelser har blitt fattet uten forståelse og respekt for samisk kultur og samfunnsliv, og uten at etablerte samiske rettigheter, sedvaner og rettsoppfatninger har blitt respektert.

Sametinget fastslår at kjernen for Sametingets virksomhet er å være et folkevalgt organ av og for samene, og at det er gjennom den politiske arenaen som Sametinget først og fremst søker å oppnå resultater og gjennomslag.

I de senere årene har det i flere viktige saker vært tilbakeslag for samiske interesser og rettigheter i norske domstoler. Dette gjelder blant annet i saker om arealinngrep og næringsutøvelse. Videre er det flere saker som ikke får oppfylt sine rettigheter etter intern rett og urfolksretten, for eksempel retten til kulturutøvelse og retten til opplæring i og på samisk. Det samiske rettshjelpstilbudet er heller ikke godt nok. Domstolene må styrke kunnskapen om den samiske dimensjonen. Videre er det behov for forbedret meklingsinstitutter og tidlig konfliktløsning. Samlet sett utgjør disse utfordringene en fare for samenes rettsikkerhet.

Sametinget skal videreutvikle tilskuddsordningen for samiske rettigheter til arealer og ressurser, herunder rettsvernet til samiske næringer. Målet med ordningen er at samiske rettighetshavere skal vinne fram i prinsipielt viktige saker i domstolene, slik at samiske rettigheter styrkes for flere enn de involverte i sakene. Sametingsrådet bes om å vurdere å utvide tilskuddsordningens saklige virkeområde i kommende budsjettbehandling. Tilskuddsordningen skal likevel ikke være en alminnelig rettshjelpsordning.

Sametinget mener at det er viktig at Sametinget kan bistå samiske rettighetshavere i rettsprosesser gjennom politisk støtte, vitnemål, bistand til utredninger og skriftlige innlegg til domstolen eller internasjonale klagemekanismer. Graden av bistand må vurderes opp mot Sametingets kapasitet.

Sametingsrådet kan i prinsipielle og svært viktige saker erklære partshjelp i rettssaker. Partshjelp skal kun benyttes unntaksvis og hovedsakelig i ankebehandlinger. Sametingsrådet skal på egnet vis orientere Sametingets plenum om saker hvor det er erklært partshjelp.

I saker hvor Sametinget har sterke egeninteresser kan Sametinget gå til sak på eget grunnlag.

Sametinget i plenum tar avgjørelse om Sametinget går til sak. I saker som gjelder administrative forhold ligger likevel fullmakten til å gå til sak hos sametingsrådet.

Sametinget viser til at Høyesterett i kjennelsen (HR-2020-1956-A) gir uttrykk for at spørsmålet om Sametinget har alminnelig partsevne er uklart. Sametinget ber om at lovgivningen endres slik at det klart kommer fram at Sametinget har alminnelig partsevne.

Sametinget viser til NOU 2020: 5 Likhhet for loven – Lov om støtte til rettshjelp (rettshjelpsloven). Sametinget ser behov for en egen utredning om rettshjelpsbehovet til den samiske befolkningen. Videre ber Sametinget om at den nye rettshjelpsloven får særskilte tiltak som skal ivareta det samiske rettshjelpsbehovet. Det bør blant annet innføres en generell regel om at merutgifter som skyldes bruken av samiske språk, fullt ut skal dekkes av det offentlige.

Sametinget mener det må iverksettes tiltak for å øke antallet advokater og rettshjelpere med kompetanse i samisk språk, kultur, samfunn, rettskultur og samiske sedvaner og rettsoppfatninger.

Sametingsrådet – plenumsaker - 006/21

SRP - vedtak:

Sametingsrådets innstilling

Rettsystemet har en avgjørende rolle for ivaretagelsen av både samers individuelle og kollektive rettigheter. Et velfungerende rettsystem er avhengige av at folk har tillit til rettsavgjørelser. Avgjørelsene må ha legitimitet og være rettfærdige og upartiske. Når man ser på hvordan norske myndigheter historisk har behandlet samene har rettsystemet vært en arena for urettferdig forfølgingspolitikk. Rettsavgjørelser har blitt fattet uten forståelse og respekt for samisk kultur og samfunnsliv, og uten at etablerte samiske rettigheter, sedvaner og rettsoppfatninger har blitt respektert.

Sametinget fastslår at kjernen for Sametingets virksomhet er å være et folkevalgt organ av og for samene, og at det er gjennom den politiske arenaen som Sametinget først og fremst søker å oppnå resultater og gjennomslag.

I de senere årene har det i flere viktige saker vært tilbakeslag for samiske interesser og rettigheter i norske domstoler. Dette gjelder blant annet i saker om arealinngrep og næringsutøvelse. Videre er det flere saker som ikke får oppfylt sine rettigheter etter intern rett og urfolksretten, for eksempel retten til kulturutøvelse og retten til opplæring i og på samisk. Det samiske rettshjelpstilbudet er heller ikke godt nok. Domstolene må styrke kunnskapen om den samiske dimensjonen. Videre er det behov for forbedret meklingsinstitutter og tidlig konfliktløsning. Samlet sett utgjør disse utfordringene en fare for samenes rettssikkerhet.

Sametinget skal videreutvikle tilskuddsordningen for samiske rettigheter til arealer og ressurser, herunder rettsvernet til samiske næringer. Målet med ordningen er at samiske rettighetshavere skal vinne fram i prinsipielt viktige saker i domstolene, slik at samiske rettigheter styrkes for flere enn de involverte i sakene. Sametingsrådet bes om å vurdere å utvide tilskuddsordningens saklige virkeområde i kommende budsjettbehandling. Tilskuddsordningen skal likevel ikke være en alminnelig rettshjelpsordning.

Sametinget mener at det er viktig at Sametinget kan bistå samiske rettighetshavere i rettsprosesser gjennom politisk støtte, vitnemål, bistand til utredninger og skriftlige innlegg til domstolen eller internasjonale klagemekanismer. Graden av bistand må vurderes opp mot Sametingets kapasitet.

Sametingsrådet kan i prinsipielle og svært viktige saker erklære partshjelp i rettsaker. Partshjelp skal kun benyttes unntaksvis og hovedsakelig i ankebehandlinger. Sametingsrådet skal på egnet vis

orientere Sametingets plenum om saker hvor det er erklært partshjelp.

I saker hvor Sametinget har sterke egeninteresser kan Sametinget gå til sak på eget grunnlag. Sametinget i plenum tar avgjørelse om Sametinget går til sak. I saker som gjelder administrative forhold ligger likevel fullmakten til å gå til sak hos sametingsrådet.

Sametinget viser til at Høyesterett i kjennelsen (HR-2020-1956-A) gir uttrykk for at spørsmålet om Sametinget har alminnelig partsevne er uklart. Sametinget ber om at lovgivningen endres slik at det klart kommer fram at Sametinget har alminnelig partsevne.

Sametinget viser til NOU 2020: 5 Likhet for loven – Lov om støtte til rettshjelp (rettshjelpsloven). Sametinget ser behov for en egen utredning om rettshjelpsbehovet til den samiske befolkningen. Videre ber Sametinget om at den nye rettshjelpsloven får særskilte tiltak som skal ivareta det samiske rettshjelpsbehovet. Det bør blant annet innføres en generell regel om at merutgifter som skyldes bruken av samiske språk, fullt ut skal dekkes av det offentlige.

Sametinget mener det må iverksettes tiltak for å øke antallet advokater og rettshjelpere med kompetanse i samisk språk, kultur, samfunn, rettskultur og samiske sedvaner og rettsoppfatninger.

Plan og finanskomiteen - 002/21

PFK - vedtak: Innledning

Sametingets plan- og finanskomite har behandlet Sak 09/21 Sametingets rolle i rettsprosesser, rettshjelp og samisk rettsikkerhet.

Merknader

Merknad 1

Merknad fremmet av Åarjel-Saemiej Giehl (ÅaSG), Norske Samers riksforbund (NSR) og Senterpartiet (SP) ved Ellinor Marita Jåma. Komiteens medlemmer fra Norske Samers Riksforbund (NSR) Runar Myrnes Balto, Nils Mikkelsen Utsi, Tor Gunnar Nystad, Anne Henriette Reinås Nilut, Klemet Erland Hætta, Senterpartiet (SP) Cecilie Hansen, Åarjel-Saemiej Giehl (ÅaSG) Ellinor Marita Jåma, Arbeiderpartiet (Ap) Ronny Wilhelmsen, Tom Sottinen, Synnøve Søndergaard, stiller seg bak.

Sametinget ser behov for et systematisk arbeid for å styrke samenes rettssikkerhet, og varsler i saksdokumentet flere oppfølgende og relaterte saker. "Sametingsrådet planlegger å fremme flere saker om samenes rettssikkerhet i 2021, herunder om domstolenes rolle og oppfølgingen av Domstolskomisjonens rapporter, tvisteløsningsmekanismer; og om samiske sedvaner og rettsoppfatninger".

Sametinget imøtekommer videre behandling av spørsmål knyttet til samenes rettssikkerhet. Det er mange forhold som hører til en slik sak, og plenum har tillit til sametingsrådets saksforberedelse. Sametinget ønsker imidlertid å peke på noen forhold som det kan være viktig å inkludere i det videre arbeidet.

Det vil blant annet være naturlig å vurdere den enkelte samers rettigheter i møte med rettsvesenet når Sametinget skal behandle spørsmål om rettssikkerhet, herunder spørsmål om språk, fungerende tolkning, kulturforståelse og retten til å bli dømt av likemenn.

Kompetansen om samiske forhold bør styrkes i politi og påtalemyndigheter, både om språklige, kulturelle og næringsmessige forhold. Overføring av kunnskap og erfaring i politi- og

påtalemyndigheter, blant annet fra etater slik som reinpolitiet, kan være ledd i arbeidet med å styrke den samiske rettssikkerheten. Dette er spørsmål som gjerne kan adresseres i plenumsbehandling.

Det er også et stort behov for å se nærmere på tvisteløsningsordninger slik som for eksempel autoriserte meglere som har kunnskap om samisk språk, kultur, næringer og sedvaner. Utdanning av kompetente meglere bør prioriteres.

Sametinget ber sametingsrådet vurdere hvordan Sametinget best kan bidra til å styrke det framtidige kunnskapsgrunnlaget knyttet til samiske rettigheter og samers rettssikkerhet, gjennom f.eks. vurdering av forskningsbehov, mekanismer eller andre tiltak.

Merknad 2

Merknad fremmet av Arbeiderpartiet (AP), Norske Samers riksforbund (NSR), Senterpartiet (SP) og Áarjel-Saemiej Giehl (ÅaSG) ved Tom Sottinen. Komiteens medlemmer fra Norske Samers Riksforbund (NSR) Runar Myrnes Balto, Nils Mikkelsen Utsi, Tor Gunnar Nystad, Anne Henriette Reinås Nilut, Klemet Erland Hætta, Arbeiderpartiet (Ap) Ronny Wilhelmsen, Synnøve Søndergaard, Senterpartiet (SP) Cecilie Hansen, Áarjel-Saemiej Giehl (ÅaSG) Ellinor Marita Jåma, stiller seg bak.

Sametinget beklager at Regjeringspartiene og FRP vedtok å slå Indre Finnmark tingrett sammen med Øst-Finnmark tingrett. Sammenslåingen skjedde uten forutgående konsultasjoner, og stikk i strid med anbefalingene som ville styrket den samiske dimensjonen i domstolene.

Sammenslåingen vil medføre at den nye Indre og Østre Finnmark tingrett vil miste en stor andel av sin samiske portefølje, ettersom Porsanger kommune er flyttet ut av rettskretsen. Det er en reell fare for at mye av den opparbeidede kompetansen om samiske språk, termer og sedvaner som er bygd opp gjennom 20 år på sikt vil forsvinne.

Merknad 3

Merknad fremmet av Arbeiderpartiet (AP), Norske Samers riksforbund (NSR), Senterpartiet (SP) og Áarjel-Saemiej Giehl (ÅaSG) ved Tom Sottinen. Komiteens medlemmer fra Norske Samers Riksforbund (NSR) Runar Myrnes Balto, Nils Mikkelsen Utsi, Tor Gunnar Nystad, Anne Henriette Reinås Nilut, Klemet Erland Hætta, Arbeiderpartiet (Ap) Ronny Wilhelmsen, Synnøve Søndergaard, Senterpartiet (SP) Cecilie Hansen, Áarjel-Saemiej Giehl (ÅaSG) Ellinor Marita Jåma, stiller seg bak.

Sametinget ber om at sametingsrådet ser nærmere på mekling og konflikthåndtering i samiske områder og saker. Dette vil kunne forhindre at parter havner i kostnadskrevenende rettsprosesser, samt minske konflikter mellom individer, kollektive rettighetshavere, samt næringer internt. Sametinget forutsetter at regjeringen setter Finnmarkskommisjonen i ressursmessig stand til å utøve mekling etter Finnmarksloven § 35.

Forslag

Forslag 1

Forslag fremmet av Arbeiderpartiet (AP), Norske Samers riksforbund (NSR), Senterpartiet (SP) og Áarjel-Saemiej Giehl (ÅaSG) ved Tom Sottinen. Komiteens medlemmer fra Norske Samers Riksforbund (NSR) Runar Myrnes Balto, Nils Mikkelsen Utsi, Tor Gunnar Nystad, Anne Henriette Reinås Nilut, Klemet Erland Hætta, Arbeiderpartiet (Ap) Ronny Wilhelmsen, Synnøve Søndergaard, Senterpartiet (SP) Cecilie Hansen, Áarjel-Saemiej Giehl (ÅaSG) Ellinor Marita Jåma, stiller seg bak.

Nytt avsnitt 4:

For at den nye domstolen i Indre og Østre Finnmark tingrett skal beholde sin kompetanse og styrke

den samiske dimensjonen, er man avhengig av å få et tilstrekkelig tilfang på saker. Sametinget ber om at Stortinget endrer vernetingsreglene, slik at flere samiske saker fra hele landet vil bli behandlet i den nye foreslåtte rettskretsen i Indre og Østre Finnmark tingrett.

Forslag 2

Forslag fremmet av Arbeiderpartiet (AP), Norske Samers riksforbund (NSR), Senterpartiet (SP) og Áarjel-Saemiej Giehl (ÅaSG) ved Tom Sottinen. Komiteens medlemmer fra Norske Samers Riksforbund (NSR) Runar Myrnes Balto, Nils Mikkelsen Utsi, Tor Gunnar Nystad, Anne Henriette Reinås Nilut, Klemet Erland Hætta, Arbeiderpartiet (Ap) Ronny Wilhelmsen, Synnøve Søndergaard, Senterpartiet (SP) Cecilie Hansen, Áarjel-Saemiej Giehl (ÅaSG) Ellinor Marita Jåma, stiller seg bak.

Erstatter avsnitt 7 i rådets forslag:

Sametingsrådet kan i prinsipielle og svært viktige saker erklære partshjelp i rettssaker. Sametinget skal være varsom med å tre inn som partshjelp. Partshjelp skal kun benyttes unntaksvis og hovedsaklig i ankebehandlinger.

Nye avsnitt etter nytt avsnitt 7:

Sametinget mener det bør ligge grundige vurderinger til grunn før Sametinget eventuelt går inn som partshjelp i en sak. Følgende momenter vil naturlig inngå i spørsmålet om Sametinget bør erklære partshjelp i en sak:

- Prejudikatinteresse og behov for viktig rettsavklaring innenfor sameretten (Om saken er prinsipiell).
- Hvor sterk saken er etter en rettslig vurdering, herunder prosessrisiko.
- Sakens egenart og aktualitet, herunder hvilken befatning Sametinget har hatt med beslutningsprosessen i saken.
- Styrkeforholdet mellom partene i saken, herunder om motparten har partshjelpere (eksempelvis regjeringsadvokaten).
- Gjelder saken et nytt eller uavklart rettsspørsmål.
- Om Sametinget har sammenfallende interesser eller om det kan foreligge interessekonflikter.
- Om samiske parter står mot hverandre eller har motstridende interesser.
- Om saken er til behandling i førsteinstans eller om saken har nådd ankebehandling.

Sametingsrådet skal på egnet vis orientere Sametingets plenum om saker hvor det er erklært partshjelp, og sikre god informasjonsflyt til gruppeledere og representanter.

Forslag 3

Forslag fremmet av Arbeiderpartiet (AP), Norske Samers riksforbund (NSR), Senterpartiet (SP) og Áarjel-Saemiej Giehl (ÅaSG) ved Tom Sottinen. Komiteens medlemmer fra Norske Samers Riksforbund (NSR) Runar Myrnes Balto, Nils Mikkelsen Utsi, Tor Gunnar Nystad, Anne Henriette Reinås Nilut, Klemet Erland Hætta, Arbeiderpartiet (Ap) Ronny Wilhelmsen, Synnøve Søndergaard, Senterpartiet (SP) Cecilie Hansen, Áarjel-Saemiej Giehl (ÅaSG) Ellinor Marita Jåma, stiller seg bak.

Nytt siste avsnitt:

Sametinget mener den juridiske kompetansen på Sametinget må styrkes ytterligere, slik at man kan ivareta rettshjelpsbehovet til den samiske befolkningen på en best mulig måte. Det er viktig at Sametinget har muligheter til å gi tilstrekkelig veiledning til samiske næringer og befolkningen om rettigheter innen språk, samt problemstillinger som gjelder areale rettigheter lokalbefolkningen innehar.

Komiteens tilråkning

Komiteen har ikke flere merknader eller forslag og råder Sametinget til å vedta følgende: Sametinget støtter forøvrig Sametingsrådets forslag til innstilling.

Sametingets plenum - 009/21

Merknad 4 - SfP, representant Ann-Elise Finbog

Sametingets rolle i rettsprosesser, rettshjelp og samisk rettssikkerhet

Samefolkets Parti viser til de økende konflikter i samiske områder i hele Sápmi. Konfliktene er ofte av prinsipiell betydning for det samiske samfunn. De som berøres av f.eks. inntrengeres beslaglegging av viktige nærings- og fritidsarealer og andre typer konflikter, har gjerne små økonomiske ressurser til rådighet for å motsette seg areal inngrepene, og å stå i andre typer konflikter. De blir lett ofre for offentlige- og andre kapitalsterke aktører og interesser.

Her kan blant annet nevnes Jillen-Njaarke reinbeitedistrikt og Fosen utbyggingen. I tillegg vises til enkeltmennesker kamp for sine rettigheter som retten til opplæring, diskriminerings- og mobbesaker og erstatningssaker.

Samefolkets Parti mener derfor det er behov for å styrke de økonomiske støtteordningene for å styrke samenes rettssikkerhet.

Samefolkets Parti har tidligere tatt til orde for at det opprettes et fond som skal styrke og sikre økonomiske muskler til å bringe saker inn for rettsapparatet for å sikre sine rettigheter. Vi er derfor tilfreds med at Sametingsrådet drøfter å øke de økonomiske støtteordningene for å styrke samenes rettssikkerhet.

Samefolkets Parti er også tilfreds med at Sametingsråd tar til ordet for å styrke den juridiske biten i konfliktsaker ved å øke antallet advokater og rettshjelpere med samisk kompetanse i de forskjellige saksområder.

Det vil også styrke det samiske samfunn når det gjelder konsesjonssaker, innsigelsesrett og ankesaker.

Samefolkets Parti er også enig at det bør legges omfattende vurderinger til grunn før Sametinget går inn som partshjelp i en sak. Samefolkets Parti støtter de vurderinger og momenter som naturlig vil inngå i spørsmålet om Sametinget bør erklære partshjelp i en sak:

- Prejudikatsinteresse og behov for viktig rettsavklaring innenfor sameretten (Om saken er prinsipiell).
- Hvor sterk saken er etter en rettslig vurdering, herunder prosessrisiko.
- Sakens egenart og aktualitet, herunder hvilken befatning Sametinget har hatt med beslutningsprosessen i saken.
- Styrkeforholdet mellom partene i saken.
- Gjelder saken et nytt eller uavklart rettsspørsmål.
- Om Sametinget har sammenfallende interesser eller om det kan foreligge interessekonflikter.
- Om samiske parter står mot hverandre eller har motstridende interesser.
- Om saken er til behandling i førsteinstans eller om saken har nådd ankebehandling.

Sametingets rolle i rettsprosesser, rettshjelp og samisk rettssikkerhet

Samefolkets Parti viser til de økende konflikter i samiske områder i hele Sápmi. Konfliktene er ofte av prinsipiell betydning for det samiske samfunn. De som berøres av f.eks. inntrengeres beslaglegging av viktige nærings- og fritidsarealer og andre typer konflikter, har gjerne små økonomiske ressurser til rådighet for å motsette seg areal inngrepene, og å stå i andre typer konflikter. De blir lett ofre for offentlige- og andre kapitalsterke aktører og interesser.

Her kan blant annet nevnes Jillen-Njaarke reinbeitedistrikt og Fosen utbyggingen. I tillegg vises til enkeltmennesker kamp for sine rettigheter som retten til opplæring, diskriminerings- og mobbesaker og erstatningssaker.

Samefolkets Parti mener derfor det er behov for å styrke de økonomiske støtteordningene for å styrke samenes rettssikkerhet.

Samefolkets Parti har tidligere tatt til orde for at det opprettes et fond som skal styrke og sikre økonomiske muskler til å bringe saker inn for rettsapparatet for å sikre sine rettigheter. Vi er derfor tilfreds med at Sametingsrådet drøfter å øke de økonomiske støtteordningene for å styrke samenes rettssikkerhet.

Samefolkets Parti er også tilfreds med at Sametingsråd tar til ordet for å styrke den juridiske biten i konfliktsaker ved å øke antallet advokater og rettshjelpere med samisk kompetanse i de forskjellige saksområder.

Det vil også styrke det samiske samfunn når det gjelder konsesjonssaker, innsigelsesrett og ankesaker.

Samefolkets Parti er også enig at det bør legges omfattende vurderinger til grunn før Sametinget går inn som partshjelp i en sak. Samefolkets Parti støtter de vurderinger og momenter som naturlig vil inngå i spørsmålet om Sametinget bør erklære partshjelp i en sak:

- Prejudikatsinteresse og behov for viktig rettsavklaring innenfor sameretten (Om saken er prinsipiell).
- Hvor sterk saken er etter en rettslig vurdering, herunder prosessrisiko.
- Sakens egenart og aktualitet, herunder hvilken befatning Sametinget har hatt med beslutningsprosessen i saken.
- Styrkeforholdet mellom partene i saken.

· Gjelder saken et nytt eller uavklart rettsspørsmål.

· Om Sametinget har sammenfallende interesser eller om det kan foreligge interessekonflikter.

· Om samiske parter står mot hverandre eller har motstridende interesser.

· Om saken er til behandling i førsteinstans eller om saken har nådd ankebehandling.

Sametingets rolle i rettsprosesser, rettshjelp og samisk rettssikkerhet

Samefolkets Parti viser til de økende konflikter i samiske områder i hele Sápmi. Konfliktene er ofte av prinsipiell betydning for det samiske samfunn. De som berøres av f.eks. inntrengeres beslagleggelse av viktige nærings- og fritidsarealer og andre typer konflikter, har gjerne små økonomiske ressurser til rådighet for å motsette seg areal inngrepene, og å stå i andre typer konflikter. De blir lett ofre for offentlige- og andre kapitalsterke aktører og interesser.

Her kan blant annet nevnes Jillen-Njaarke reinbeitedistrikt og Fosen utbyggingen. I tillegg vises til enkeltmennesker kamp for sine rettigheter som retten til opplæring, diskriminerings- og mobbesaker og erstatningssaker.

Samefolkets Parti mener derfor det er behov for å styrke de økonomiske støtteordningene for å styrke samenes rettssikkerhet.

Samefolkets Parti har tidligere tatt til orde for at det opprettes et fond som skal styrke og sikre økonomiske muskler til å bringe saker inn for rettsapparatet for å sikre sine rettigheter. Vi er derfor tilfreds med at Sametingsrådet drøfter å øke de økonomiske støtteordningene for å styrke samenes rettssikkerhet.

Samefolkets Parti er også tilfreds med at Sametingsråd tar til ordet for å styrke den juridiske biten i konfliktsaker ved å øke antallet advokater og rettshjelpere med samisk kompetanse i de forskjellige saksområder.

Dette vil også styrke det samiske samfunn når det gjelder konsesjonssaker, innsigelsesrett og ankesaker.

Samefolkets Parti er også enig at det bør legges omfattende vurderinger til grunn før Sametinget går inn som partshjelp i en sak. Samefolkets Parti støtter de vurderinger og momenter som naturlig vil inngå i spørsmålet om Sametinget bør erklære partshjelp i en sak:

- Prejudikatsinteresse og behov for viktig rettsavklaring innenfor sameretten (Om saken er prinsipiell).
- Hvor sterk saken er etter en rettslig vurdering, herunder prosessrisiko.
- Sakens egenart og aktualitet, herunder hvilken befatning Sametinget har hatt med beslutningsprosessen i saken.

· Styrkeforholdet mellom partene i saken.

· Gjelder saken et nytt eller uavklart rettsspørsmål.

· Om Sametinget har sammenfallende interesser eller om det kan foreligge interessekonflikter.

· Om samiske parter står mot hverandre eller har motstridende interesser.

· Om saken er til behandling i førsteinstans eller om saken har nådd ankebehandling.

Sametingets rolle i rettsprosesser, rettshjelp og samisk rettssikkerhet

Samefolkets Parti viser til de økende konflikter i samiske områder i hele Sápmi. Konfliktene er ofte av prinsipiell betydning for det samiske samfunn. De som berøres av f.eks. inntrengeres beslagleggelse av viktige nærings- og fritidsarealer og andre typer konflikter, har gjerne små økonomiske ressurser til rådighet for å motsette seg areal inngrepene, og å stå i andre typer konflikter. De blir lett ofre for offentlige- og andre kapitalsterke aktører og interesser.

Her kan blant annet nevnes Jillen-Njaarke reinbeitedistrikt og Fosen utbyggingen. I tillegg vises til enkeltmennesker kamp for sine rettigheter som retten til opplæring, diskriminerings- og mobbesaker og erstatningssaker.

Samefolkets Parti mener derfor det er behov for å styrke de økonomiske støtteordningene for å styrke samenes rettssikkerhet.

Samefolkets Parti har tidligere tatt til orde for at det opprettes et fond som skal styrke og sikre økonomiske muskler til å bringe saker inn for rettsapparatet for å sikre sine rettigheter. Vi er derfor tilfreds med at Sametingsrådet drøfter å øke de økonomiske støtteordningene for å styrke samenes rettssikkerhet.

Samefolkets Parti er også tilfreds med at Sametingsråd tar til ordet for å styrke den juridiske biten i konfliktsaker ved å øke antallet advokater og rettshjelpere med samisk kompetanse i de forskjellige saksområder.

Dette vil også styrke det samiske samfunn når det gjelder konsesjonssaker, innsigelsesrett og

ankesaker.

Samefolkets Parti er også enig at det bør legges omfattende vurderinger til grunn før Sametinget går inn som partshjelp i en sak. Samefolkets Parti støtter de vurderinger og momenter som naturlig vil inngå i spørsmålet om Sametinget bør erklære partshjelp i en sak:

- Prejudikatsinteresse og behov for viktig rettsavklaring innenfor sameretten (Om saken er prinsipiell).
- Hvor sterk saken er etter en rettslig vurdering, herunder prosessrisiko.
- Sakens egenart og aktualitet, herunder hvilken befatning Sametinget har hatt med beslutningsprosessen i saken.

- Styrkeforholdet mellom partene i saken.
- Gjelder saken et nytt eller uavklart rettsspørsmål.
- Om Sametinget har sammenfallende interesser eller om det kan foreligge interessekonflikter.
- Om samiske parter står mot hverandre eller har motstridende interesser.
- Om saken er til behandling i førsteinstans eller om saken har nådd ankebehandling.

Sametingets rolle i rettsprosesser, rettshjelp og samisk rettssikkerhet

Samefolkets Parti viser til de økende konflikter i samiske områder i hele Sápmi. Konfliktene er ofte av prinsipiell betydning for det samiske samfunn. De som berøres av f.eks. inntrengeres beslagleggelse av viktige nærings- og fritidsarealer og andre typer konflikter, har gjerne små økonomiske ressurser til rådighet for å motsette seg areal inngrepene, og å stå i andre typer konflikter. De blir lett ofre for offentlige- og andre kapitalsterke aktører og interesser.

Her kan blant annet nevnes Jillen-Njaarke reinbeitedistrikt og Fosen utbyggingen. I tillegg vises til enkeltmennesker kamp for sine rettigheter som retten til opplæring, diskriminerings- og mobbesaker og erstatningssaker.

Samefolkets Parti mener derfor det er behov for å styrke de økonomiske støtteordningene for å styrke samenes rettssikkerhet.

Samefolkets Parti har tidligere tatt til orde for at det opprettes et fond som skal styrke og sikre økonomiske muskler til å bringe saker inn for rettsapparatet for å sikre sine rettigheter. Vi er derfor tilfreds med at Sametingsrådet drøfter å øke de økonomiske støtteordningene for å styrke samenes rettssikkerhet.

Samefolkets Parti er også tilfreds med at Sametingsråd tar til ordet for å styrke den juridiske biten i konfliktsaker ved å øke antallet advokater og rettshjelpere med samisk kompetanse i de forskjellige saksområder.

Dette vil også styrke det samiske samfunn når det gjelder konsesjonssaker, innsigelsesrett og ankesaker.

Samefolkets Parti er også enig at det bør legges omfattende vurderinger til grunn før Sametinget går inn som partshjelp i en sak. Samefolkets Parti støtter de vurderinger og momenter som naturlig vil inngå i spørsmålet om Sametinget bør erklære partshjelp i en sak:

- Prejudikatsinteresse og behov for viktig rettsavklaring innenfor sameretten (Om saken er prinsipiell).
- Hvor sterk saken er etter en rettslig vurdering, herunder prosessrisiko.
- Sakens egenart og aktualitet, herunder hvilken befatning Sametinget har hatt med beslutningsprosessen i saken.

- Styrkeforholdet mellom partene i saken.
- Gjelder saken et nytt eller uavklart rettsspørsmål.
- Om Sametinget har sammenfallende interesser eller om det kan foreligge interessekonflikter.
- Om samiske parter står mot hverandre eller har motstridende interesser.
- Om saken er til behandling i førsteinstans eller om saken har nådd ankebehandling.

Sametingets rolle i rettsprosesser, rettshjelp og samisk rettssikkerhet

Samefolkets Parti viser til de økende konflikter i samiske områder i hele Sápmi. Konfliktene er ofte av prinsipiell betydning for det samiske samfunn. De som berøres av f.eks. inntrengeres beslagleggelse av viktige nærings- og fritidsarealer og andre typer konflikter, har gjerne små økonomiske ressurser til rådighet for å motsette seg areal inngrepene, og å stå i andre typer konflikter. De blir lett ofre for offentlige- og andre kapitalsterke aktører og interesser.

Her kan blant annet nevnes Jillen-Njaarke reinbeitedistrikt og Fosen utbyggingen. I tillegg vises til enkeltmennesker kamp for sine rettigheter som retten til opplæring, diskriminerings- og mobbesaker og erstatningssaker.

Samefolkets Parti mener derfor det er behov for å styrke de økonomiske støtteordningene for å styrke samenes rettssikkerhet.

Samefolkets Parti har tidligere tatt til orde for at det opprettes et fond som skal styrke og sikre økonomiske muskler til å bringe saker inn for rettsapparatet for å sikre sine rettigheter. Vi er derfor tilfreds med at Sametingsrådet drøfter å øke de økonomiske støtteordningene for å styrke samenes rettssikkerhet.

Samefolkets Parti er også tilfreds med at Sametingsråd tar til ordet for å styrke den juridiske biten i konfliktsaker ved å øke antallet advokater og rettshjelpere med samisk kompetanse i de forskjellige saksområder.

Dette vil også styrke det samiske samfunn når det gjelder konsesjonssaker, innsigelsesrett og ankesaker.

Samefolkets Parti er også enig at det bør legges omfattende vurderinger til grunn før Sametinget går inn som partshjelp i en sak. Samefolkets Parti støtter de vurderinger og momenter som naturlig vil inngå i spørsmålet om Sametinget bør erklære partshjelp i en sak:

- Prejudikatsinteresse og behov for viktig rettsavklaring innenfor sameretten (Om saken er prinsipiell).
- Hvor sterk saken er etter en rettslig vurdering, herunder prosessrisiko.
- Sakens egenart og aktualitet, herunder hvilken befatning Sametinget har hatt med beslutningsprosessen i saken.

- Styrkeforholdet mellom partene i saken.

- Gjelder saken et nytt eller uavklart rettsspørsmål.

- Om Sametinget har sammenfallende interesser eller om det kan foreligge interessekonflikter.

- Om samiske parter står mot hverandre eller har motstridende interesser.

- Om saken er til behandling i førsteinstans eller om saken har nådd ankebehandling.

Sametingets rolle i rettsprosesser, rettshjelp og samisk rettssikkerhet

Samefolkets Parti viser til de økende konflikter i samiske områder i hele Sápmi. Konfliktene er ofte av prinsipiell betydning for det samiske samfunn. De som berøres av f.eks. inntrengeres beslagleggelse av viktige nærings- og fritidsarealer og andre typer konflikter, har gjerne små økonomiske ressurser til rådighet for å motsette seg areal inngrepene, og å stå i andre typer konflikter. De blir lett ofre for offentlige- og andre kapitalsterke aktører og interesser.

Her kan blant annet nevnes Jillen-Njaarke reinbeitedistrikt og Fosen utbyggingen. I tillegg vises til enkeltmennesker kamp for sine rettigheter som retten til opplæring, diskriminerings- og mobbesaker og erstatningssaker.

Samefolkets Parti mener derfor det er behov for å styrke de økonomiske støtteordningene for å styrke samenes rettssikkerhet.

Samefolkets Parti har tidligere tatt til orde for at det opprettes et fond som skal styrke og sikre økonomiske muskler til å bringe saker inn for rettsapparatet for å sikre sine rettigheter. Vi er derfor tilfreds med at Sametingsrådet drøfter å øke de økonomiske støtteordningene for å styrke samenes rettssikkerhet.

Samefolkets Parti er også tilfreds med at Sametingsråd tar til ordet for å styrke den juridiske biten i konfliktsaker ved å øke antallet advokater og rettshjelpere med samisk kompetanse i de forskjellige saksområder.

Dette vil også styrke det samiske samfunn når det gjelder konsesjonssaker, innsigelsesrett og ankesaker.

Samefolkets Parti er også enig at det bør legges omfattende vurderinger til grunn før Sametinget går inn som partshjelp i en sak. Samefolkets Parti støtter de vurderinger og momenter som naturlig vil inngå i spørsmålet om Sametinget bør erklære partshjelp i en sak:

- Prejudikatsinteresse og behov for viktig rettsavklaring innenfor sameretten (Om saken er prinsipiell).
- Hvor sterk saken er etter en rettslig vurdering, herunder prosessrisiko.
- Sakens egenart og aktualitet, herunder hvilken befatning Sametinget har hatt med beslutningsprosessen i saken.

- Styrkeforholdet mellom partene i saken.

- Gjelder saken et nytt eller uavklart rettsspørsmål.

- Om Sametinget har sammenfallende interesser eller om det kan foreligge interessekonflikter.

- Om samiske parter står mot hverandre eller har motstridende interesser.

- Om saken er til behandling i førsteinstans eller om saken har nådd ankebehandling.

Sametingets rolle i rettsprosesser, rettshjelp og samisk rettssikkerhet

Samefolkets Parti viser til de økende konflikter i samiske områder i hele Sápmi. Konfliktene er ofte av prinsipiell betydning for det samiske samfunn. De som berøres av f.eks. inntrengeres beslagleggelse av viktige nærings- og fritidsarealer og andre typer konflikter, har gjerne små økonomiske ressurser til rådighet for å motsette seg areal inngrepene, og å stå i andre typer konflikter. De blir lett ofre for offentlige- og andre kapitalsterke aktører og interesser.

Her kan blant annet nevnes Jillen-Njaarke reinbeitedistrikt og Fosen utbyggingen. I tillegg vises til enkeltmennesker kamp for sine rettigheter som retten til opplæring, diskriminerings- og mobbesaker og erstatningssaker.

Samefolkets Parti mener derfor det er behov for å styrke de økonomiske støtteordningene for å styrke samenes rettssikkerhet.

Samefolkets Parti har tidligere tatt til orde for at det opprettes et fond som skal styrke og sikre økonomiske muskler til å bringe saker inn for rettsapparatet for å sikre sine rettigheter. Vi er derfor tilfreds med at Sametingsrådet drøfter å øke de økonomiske støtteordningene for å styrke samenes rettssikkerhet.

Samefolkets Parti er også tilfreds med at Sametingsråd tar til ordet for å styrke den juridiske biten i konfliktsaker ved å øke antallet advokater og rettshjelpere med samisk kompetanse i de forskjellige saksområder.

Dette vil også styrke det samiske samfunn når det gjelder konsesjonssaker, innsigelsesrett og ankesaker.

Samefolkets Parti er også enig at det bør legges omfattende vurderinger til grunn før Sametinget går inn som partshjelp i en sak. Samefolkets Parti støtter de vurderinger og momenter som naturlig vil inngå i spørsmålet om Sametinget bør erklære partshjelp i en sak:

- Prejudikatsinteresse og behov for viktig rettsavklaring innenfor sameretten (Om saken er prinsipiell).
- Hvor sterk saken er etter en rettslig vurdering, herunder prosessrisiko.
- Sakens egenart og aktualitet, herunder hvilken befatning Sametinget har hatt med beslutningsprosessen i saken.
- Styrkeforholdet mellom partene i saken.
- Gjelder saken et nytt eller uavklart rettsspørsmål.
- Om Sametinget har sammenfallende interesser eller om det kan foreligge interessekonflikter.
- Om samiske parter står mot hverandre eller har motstridende interesser.
- Om saken er til behandling i førsteinstans eller om saken har nådd ankebehandling.

Sametingets rolle i rettsprosesser, rettshjelp og samisk rettssikkerhet

Samefolkets Parti viser til de økende konflikter i samiske områder i hele Sápmi. Konflikten er ofte av prinsipiell betydning for det samiske samfunn. De som berøres av f.eks. inntrengeres beslaglegging av viktige nærings- og fritidsarealer og andre typer konflikter, har gjerne små økonomiske ressurser til rådighet for å motsette seg areal inngrepene, og å stå i andre typer konflikter. De blir lett ofre for offentlige- og andre kapitalsterke aktører og interesser.

Her kan blant annet nevnes Jillen-Njaarke reinbeitedistrikt og Fosen utbyggingen. I tillegg vises til enkeltmennesker kamp for sine rettigheter som retten til opplæring, diskriminerings- og mobbesaker og erstatningssaker.

Samefolkets Parti mener derfor det er behov for å styrke de økonomiske støtteordningene for å styrke samenes rettssikkerhet.

Samefolkets Parti har tidligere tatt til orde for at det opprettes et fond som skal styrke og sikre økonomiske muskler til å bringe saker inn for rettsapparatet for å sikre sine rettigheter. Vi er derfor tilfreds med at Sametingsrådet drøfter å øke de økonomiske støtteordningene for å styrke samenes rettssikkerhet.

Samefolkets Parti er også tilfreds med at Sametingsråd tar til ordet for å styrke den juridiske biten i konfliktsaker ved å øke antallet advokater og rettshjelpere med samisk kompetanse i de forskjellige saksområder.

Dette vil også styrke det samiske samfunn når det gjelder konsesjonssaker, innsigelsesrett og ankesaker.

Samefolkets Parti er også enig at det bør legges omfattende vurderinger til grunn før Sametinget går inn som partshjelp i en sak. Samefolkets Parti støtter de vurderinger og momenter som naturlig vil inngå i spørsmålet om Sametinget bør erklære partshjelp i en sak:

- Prejudikatsinteresse og behov for viktig rettsavklaring innenfor sameretten (Om saken er prinsipiell).
- Hvor sterk saken er etter en rettslig vurdering, herunder prosessrisiko.
- Sakens egenart og aktualitet, herunder hvilken befatning Sametinget har hatt med beslutningsprosessen i saken.
- Styrkeforholdet mellom partene i saken.
- Gjelder saken et nytt eller uavklart rettsspørsmål.
- Om Sametinget har sammenfallende interesser eller om det kan foreligge interessekonflikter.
- Om samiske parter står mot hverandre eller har motstridende interesser.
- Om saken er til behandling i førsteinstans eller om saken har nådd ankebehandling.

Sametingets rolle i rettsprosesser, rettshjelp og samisk rettssikkerhet

Samefolkets Parti viser til de økende konflikter i samiske områder i hele Sápmi. Konflikten er ofte av prinsipiell betydning for det samiske samfunn. De som berøres av f.eks. inntrengeres beslaglegging av viktige nærings- og fritidsarealer og andre typer konflikter, har gjerne små økonomiske ressurser til rådighet for å motsette seg areal inngrepene, og å stå i andre typer konflikter. De blir lett ofre for offentlige- og andre kapitalsterke aktører og interesser.

Her kan blant annet nevnes Jillen-Njaarke reinbeitedistrikt og Fosen utbyggingen. I tillegg vises til

enkeltmennesker kamp for sine rettigheter som retten til opplæring, diskriminerings- og mobbesaker og erstatningssaker.

Samefolkets Parti mener derfor det er behov for å styrke de økonomiske støtteordningene for å styrke samenes rettssikkerhet.

Samefolkets Parti har tidligere tatt til orde for at det opprettes et fond som skal styrke og sikre økonomiske muskler til å bringe saker inn for rettsapparatet for å sikre sine rettigheter. Vi er derfor tilfreds med at Sametingsrådet drøfter å øke de økonomiske støtteordningene for å styrke samenes rettssikkerhet.

Samefolkets Parti er også tilfreds med at Sametingsråd tar til ordet for å styrke den juridiske biten i konfliktsaker ved å øke antallet advokater og rettshjelpere med samisk kompetanse i de forskjellige saksområder.

Dette vil også styrke det samiske samfunn når det gjelder konsesjonssaker, innsigelsesrett og ankesaker.

Samefolkets Parti er også enig at det bør legges omfattende vurderinger til grunn før Sametinget går inn som partshjelp i en sak. Samefolkets Parti støtter de vurderinger og momenter som naturlig vil inngå i spørsmålet om Sametinget bør erklære partshjelp i en sak:

- Prejudikatsinteresse og behov for viktig rettsavklaring innenfor sameretten (Om saken er prinsipiell).
- Hvor sterk saken er etter en rettslig vurdering, herunder prosessrisiko.
- Sakens egenart og aktualitet, herunder hvilken befatning Sametinget har hatt med beslutningsprosessen i saken.

- Styrkeforholdet mellom partene i saken.
- Gjelder saken et nytt eller uavklart rettsspørsmål.
- Om Sametinget har sammenfallende interesser eller om det kan foreligge interessekonflikter.
- Om samiske parter står mot hverandre eller har motstridende interesser.
- Om saken er til behandling i førsteinstans eller om saken har nådd ankebehandling.

Sametingets rolle i rettsprosesser, rettshjelp og samisk rettssikkerhet

Samefolkets Parti viser til de økende konflikter i samiske områder i hele Sápmi. Konflikten er ofte av prinsipiell betydning for det samiske samfunn. De som berøres av f.eks. inntrengeres beslagleggelse av viktige nærings- og fritidsarealer og andre typer konflikter, har gjerne små økonomiske ressurser til rådighet for å motsette seg areal inngrepene, og å stå i andre typer konflikter. De blir lett ofre for offentlige- og andre kapitalsterke aktører og interesser.

Her kan blant annet nevnes Jillen-Njaarke reinbeitedistrikt og Fosen utbyggingen. I tillegg vises til enkeltmennesker kamp for sine rettigheter som retten til opplæring, diskriminerings- og mobbesaker og erstatningssaker.

Samefolkets Parti mener derfor det er behov for å styrke de økonomiske støtteordningene for å styrke samenes rettssikkerhet.

Samefolkets Parti har tidligere tatt til orde for at det opprettes et fond som skal styrke og sikre økonomiske muskler til å bringe saker inn for rettsapparatet for å sikre sine rettigheter. Vi er derfor tilfreds med at Sametingsrådet drøfter å øke de økonomiske støtteordningene for å styrke samenes rettssikkerhet.

Samefolkets Parti er også tilfreds med at Sametingsråd tar til ordet for å styrke den juridiske biten i konfliktsaker ved å øke antallet advokater og rettshjelpere med samisk kompetanse i de forskjellige saksområder.

Dette vil også styrke det samiske samfunn når det gjelder konsesjonssaker, innsigelsesrett og ankesaker.

Samefolkets Parti er også enig at det bør legges omfattende vurderinger til grunn før Sametinget går inn som partshjelp i en sak. Samefolkets Parti støtter de vurderinger og momenter som naturlig vil inngå i spørsmålet om Sametinget bør erklære partshjelp i en sak:

- Prejudikatsinteresse og behov for viktig rettsavklaring innenfor sameretten (Om saken er prinsipiell).
- Hvor sterk saken er etter en rettslig vurdering, herunder prosessrisiko.
- Sakens egenart og aktualitet, herunder hvilken befatning Sametinget har hatt med beslutningsprosessen i saken.

- Styrkeforholdet mellom partene i saken.
- Gjelder saken et nytt eller uavklart rettsspørsmål.
- Om Sametinget har sammenfallende interesser eller om det kan foreligge interessekonflikter.
- Om samiske parter står mot hverandre eller har motstridende interesser.
- Om saken er til behandling i førsteinstans eller om saken har nådd ankebehandling.

Sametingets rolle i rettsprosesser, rettshjelp og samisk rettssikkerhet

Samefolkets Parti viser til de økende konflikter i samiske områder i hele Sápmi. Konflikten er ofte av prinsipiell betydning for det samiske samfunn. De som berøres av f.eks. inntrengeres beslagleggelse

av viktige nærings- og fritidsarealer og andre typer konflikter, har gjerne små økonomiske ressurser til rådighet for å motsette seg areal inngrepene, og å stå i andre typer konflikter. De blir lett ofre for offentlige- og andre kapitalsterke aktører og interesser.

Her kan blant annet nevnes Jillen-Njaarke reinbeitedistrikt og Fosen utbyggingen. I tillegg vises til enkeltmennesker kamp for sine rettigheter som retten til opplæring, diskriminerings- og mobbesaker og erstatningssaker.

Samefolkets Parti mener derfor det er behov for å styrke de økonomiske støtteordningene for å styrke samenes rettssikkerhet.

Samefolkets Parti har tidligere tatt til orde for at det opprettes et fond som skal styrke og sikre økonomiske muskler til å bringe saker inn for rettsapparatet for å sikre sine rettigheter. Vi er derfor tilfreds med at Sametingsrådet drøfter å øke de økonomiske støtteordningene for å styrke samenes rettssikkerhet.

Samefolkets Parti er også tilfreds med at Sametingsråd tar til ordet for å styrke den juridiske biten i konfliktsaker ved å øke antallet advokater og rettshjelpere med samisk kompetanse i de forskjellige saksområder.

Dette vil også styrke det samiske samfunn når det gjelder konsesjonssaker, innsigelsesrett og ankesaker.

Samefolkets Parti er også enig at det bør legges omfattende vurderinger til grunn før Sametinget går inn som partshjelp i en sak. Samefolkets Parti støtter de vurderinger og momenter som naturlig vil inngå i spørsmålet om Sametinget bør erklære partshjelp i en sak:

- Prejudikatsinteresse og behov for viktig rettsavklaring innenfor sameretten (Om saken er prinsipiell).
- Hvor sterk saken er etter en rettslig vurdering, herunder prosessrisiko.
- Sakens egenart og aktualitet, herunder hvilken befatning Sametinget har hatt med beslutningsprosessen i saken.
- Styrkeforholdet mellom partene i saken.
- Gjelder saken et nytt eller uavklart rettsspørsmål.
- Om Sametinget har sammenfallende interesser eller om det kan foreligge interessekonflikter.
- Om samiske parter står mot hverandre eller har motstridende interesser.
- Om saken er til behandling i førsteinstans eller om saken har nådd ankebehandling.

Sametingets rolle i rettsprosesser, rettshjelp og samisk rettssikkerhet

Samefolkets Parti viser til de økende konflikter i samiske områder i hele Sápmi. Konflikten er ofte av prinsipiell betydning for det samiske samfunn. De som berøres av f.eks. inntrengeres beslagleggelse av viktige nærings- og fritidsarealer og andre typer konflikter, har gjerne små økonomiske ressurser til rådighet for å motsette seg areal inngrepene, og å stå i andre typer konflikter. De blir lett ofre for offentlige- og andre kapitalsterke aktører og interesser.

Her kan blant annet nevnes Jillen-Njaarke reinbeitedistrikt og Fosen utbyggingen. I tillegg vises til enkeltmennesker kamp for sine rettigheter som retten til opplæring, diskriminerings- og mobbesaker og erstatningssaker.

Samefolkets Parti mener derfor det er behov for å styrke de økonomiske støtteordningene for å styrke samenes rettssikkerhet.

Samefolkets Parti har tidligere tatt til orde for at det opprettes et fond som skal styrke og sikre økonomiske muskler til å bringe saker inn for rettsapparatet for å sikre sine rettigheter. Vi er derfor tilfreds med at Sametingsrådet drøfter å øke de økonomiske støtteordningene for å styrke samenes rettssikkerhet.

Samefolkets Parti er også tilfreds med at Sametingsråd tar til ordet for å styrke den juridiske biten i konfliktsaker ved å øke antallet advokater og rettshjelpere med samisk kompetanse i de forskjellige saksområder.

Dette vil også styrke det samiske samfunn når det gjelder konsesjonssaker, innsigelsesrett og ankesaker.

Samefolkets Parti er også enig at det bør legges omfattende vurderinger til grunn før Sametinget går inn som partshjelp i en sak. Samefolkets Parti støtter de vurderinger og momenter som naturlig vil inngå i spørsmålet om Sametinget bør erklære partshjelp i en sak:

- Prejudikatsinteresse og behov for viktig rettsavklaring innenfor sameretten (Om saken er prinsipiell).
- Hvor sterk saken er etter en rettslig vurdering, herunder prosessrisiko.
- Sakens egenart og aktualitet, herunder hvilken befatning Sametinget har hatt med beslutningsprosessen i saken.
- Styrkeforholdet mellom partene i saken.
- Gjelder saken et nytt eller uavklart rettsspørsmål.
- Om Sametinget har sammenfallende interesser eller om det kan foreligge interessekonflikter.
- Om samiske parter står mot hverandre eller har motstridende interesser.

- Om saken er til behandling i førsteinstans eller om saken har nådd ankebehandling.

Støtte til merkander fra komiteen

Flyttsamelista v/ representant Berit Marie P. E. Eira støtter merknad 1, 2 og 3

Forslag 4 - Representant Arthur Tørfoss, FrP

Rettssystemet har en avgjørende rolle for ivaretagelsen av menneskers rettigheter. En moderne rettsstat er bygget opp omkring tre organisatoriske søyler som avspeiler de tre hovedfunksjonene for statsmakten: den lovgivende, den utøvende og den dømmende. Hver av disse har sin forankring i bestemmelser i Grunnloven og utgjør selvstendige organisasjonsstrukturer med ulike oppgaver og arbeidsmåter. Et velfungerende rettssystem er avhengige av at folk har tillit til rettsavgjørelser. Avgjørelsene må ha legitimitet og være rettferdige og upartiske. Sametinget fastslår at så lenge sametinget eksisterer er kjernen for Sametingets virksomhet å være et folkevalgt organ av og for samene, og at det er gjennom den politiske arenaen som Sametinget først og fremst søker å oppnå resultater og gjennomslag, ikke gjennom å ta del i rettsprosesser direkte eller indirekte. Sametinget vil derfor for fremtiden avstå fra å ta del i eller støtte økonomisk saker som føres i rettsapparatet.

Saken påbegynt 11.03.2021 kl. 09.00

Votering

Av 39 representanter var 38 til stede. Voteringen ble gjennomført i følgende rekkefølge:

- Forslag 4 ble forkastet med 37 mot 1 stemme
- Forslag 1 ble vedtatt med 35 mot 3 stemmer
- Forslag 2 ble vedtatt med 37 mot 1 stemme
- Forslag 3 ble vedtatt med 34 mot 4 stemmer
- Plan- og finanskomiteens tilrådning ble vedtatt med 37 mot 1 stemme

Protokoll tilførsler

Det ble ikke fremmet noen protokolltilførsler i saken.

Taleliste og replikkordskifte

	Innlegg	Replikk
1	Ellinor Marita Jåma, saksordfører	
	Runar Myrnes Balto, til forretningsorden	
2	Runar Myrnes Balto	
3	Tom Sottinen	
4	Arthur Johan Tørfoss	
5	Ann-Elise Finbog	
6	Cecilie Hansen	
7	Aili Keskitalo	
8	Berit Marie P. E. Eira	
9	Mathis Nilsen Eira	
10	Lars Filip Paulsen	John Kappfjell
		Tom Sottinen
		Ronny Wilhelmsen
	Lars Filip Paulsen	

11	Ronny Wilhelmsen	
12	Ellinor Marita Jåma	Mathis Nilsen Eira
	Ellinor Marita Jåma	
13	Karen Anette Anti	
14	Toril Bakken Kåven	Tom Sottinen
		Runar Myrnes Balto
	Toril Bakken Kåven	
15	Nils Mikkelsen Utsi	
16	Beaska Niillas	
17	Silje Karine Muotka	Tom Sottinen
	Silje Karine Muotka	
18	Mathis Nilsen Eira	John Kappfjell
		Hans Ole Eira
	Mathis Nilsen Eira	
19	Ellinor Marita Jåma, saksordfører	

SP - vedtak:

Rettssystemet har en avgjørende rolle for ivaretagelsen av både samers individuelle og kollektive rettigheter. Et velfungerende rettssystem er avhengige av at folk har tillit til rettsavgjørelser. Avgjørelsene må ha legitimitet og være rettferdige og upartiske. Når man ser på hvordan norske myndigheter historisk har behandlet samene har rettssystemet vært en arena for urettferdig forunderskningspolitikk. Rettsavgjørelser har blitt fattet uten forståelse og respekt for samisk kultur og samfunnsliv, og uten at etablerte samiske rettigheter, sedvaner og rettsoppfatninger har blitt respektert.

Sametinget fastslår at kjernen for Sametingets virksomhet er å være et folkevalgt organ av og for samene, og at det er gjennom den politiske arenaen som Sametinget først og fremst søker å oppnå resultater og gjennomslag.

I de senere årene har det i flere viktige saker vært tilbakeslag for samiske interesser og rettigheter i norske domstoler. Dette gjelder blant annet i saker om arealinngrep og næringsutøvelse. Videre er det flere samer som ikke får oppfylt sine rettigheter etter intern rett og urfolksretten, for eksempel retten til kulturutøvelse og retten til opplæring i og på samisk. Det samiske rettshjelpstilbudet er heller ikke godt nok. Domstolene må styrke kunnskapen om den samiske dimensjonen. Videre er det behov for forbedret meklingsinstitutter og tidlig konfliktløsning. Samlet sett utgjør disse utfordringene en fare for samenes rettssikkerhet.

For at den nye domstolen i Indre og Østre Finnmark tingrett skal beholde sin kompetanse og styrke den samiske dimensjonen, er man avhengig av å få et tilstrekkelig tilfang på saker. Sametinget ber om at Stortinget endrer vernetingsreglene, slik at flere samiske saker fra hele landet vil bli behandlet i den nye foreslåtte rettskretsen i Indre og Østre Finnmark tingrett.

Sametinget skal videreutvikle tilskuddsordningen for samiske rettigheter til arealer og ressurser, herunder rettsvernet til samiske næringer. Målet med ordningen er at samiske rettighetshavere skal vinne fram i prinsipielt viktige saker i domstolene, slik at samiske rettigheter styrkes for flere enn de involverte i sakene. Sametingsrådet bes om å vurdere å utvide tilskuddsordningens saklige virkeområde i kommende budsjettbehandling. Tilskuddsordningen skal likevel ikke være en alminnelig rettshjelpsordning.

Sametinget mener at det er viktig at Sametinget kan bistå samiske rettighetshavere i rettsprosesser gjennom politisk støtte, vitnemål, bistand til utredninger og skriftlige innlegg til domstolen eller internasjonale klagemekanismer. Graden av bistand må vurderes opp mot Sametingets kapasitet.

Sametingsrådet kan i prinsipielle og svært viktige saker erklære partshjelp i rettsaker. Sametinget skal være varsom med å tre inn som partshjelp. Partshjelp skal kun benyttes unntaksvis og hovedsaklig i ankebehandlinger.

Sametinget mener det bør ligge grundige vurderinger til grunn før Sametinget eventuelt går inn som partshjelp i en sak. Følgende momenter vil naturlig inngå i spørsmålet om Sametinget bør erklære partshjelp i en sak:

- Prejudikatinteresse og behov for viktig rettsavklaring innenfor sameretten (Om saken er prinsipiell).
- Hvor sterk saken er etter en rettslig vurdering, herunder prosessrisiko.
- Sakens egenart og aktualitet, herunder hvilken befatning Sametinget har hatt med beslutningsprosessen i saken.
- Styrkeforholdet mellom partene i saken, herunder om motparten har partshjelpere (eksempelvis regjeringsadvokaten).
- Gjelder saken et nytt eller uavklart rettsspørsmål.
- Om Sametinget har sammenfallende interesser eller om det kan foreligge interessekonflikter.
- Om samiske parter står mot hverandre eller har motstridende interesser.
- Om saken er til behandling i førsteinstans eller om saken har nådd ankebehandling.

Sametingsrådet skal på egnet vis orientere Sametingets plenum om saker hvor det er erklært partshjelp, og sikre god informasjonsflyt til gruppeledere og representanter.

I saker hvor Sametinget har sterke egeninteresser kan Sametinget gå til sak på eget grunnlag. Sametinget i plenum tar avgjørelse om Sametinget går til sak. I saker som gjelder administrative forhold ligger likevel fullmakten til å gå til sak hos sametingsrådet.

Sametinget viser til at Høyesterett i kjennelsen (HR-2020-1956-A) gir uttrykk for at spørsmålet om Sametinget har alminnelig partsevne er uklart. Sametinget ber om at lovgivningen endres slik at det klart kommer fram at Sametinget har alminnelig partsevne.

Sametinget viser til NOU 2020: 5 Likhet for loven – Lov om støtte til rettshjelp (rettshjelpsloven). Sametinget ser behov for en egen utredning om rettshjelpsbehovet til den samiske befolkningen. Videre ber Sametinget om at den nye rettshjelpsloven får særskilte tiltak som skal ivareta det samiske rettshjelpsbehovet. Det bør blant annet innføres en generell regel om at merutgifter som skyldes bruken av samiske språk, fullt ut skal dekkes av det offentlige.

Sametinget mener det må iverksettes tiltak for å øke antallet advokater og rettshjelpere med kompetanse i samisk språk, kultur, samfunn, rettskultur og samiske sedvaner og rettsoppfatninger.

Sametinget mener den juridiske kompetansen på Sametinget må styrkes ytterligere, slik at man kan ivareta rettshjelpsbehovet til den samiske befolkningen på en best mulig måte. Det er viktig at Sametinget har muligheter til å gi tilstrekkelig veiledning til samiske næringer og befolkningen om rettigheter innen språk, samt problemstillinger som gjelder areale rettigheter lokalbefolkningen innehar.

Saken ble avsluttet 11.03.2021 kl. 11.15